

Km. Varval. Raha-Arve osakond
sissetulnud nr. 10.

Nr. 6 — XVI aastakäik 07 " 07 1935 a. Juuni — 1935

JURIIDILINE AJAKIRI

Õ I G U S

TOIMETUS:

R. Räägo
peatoimetaja

**E. Ein, K. Grau, T. Grünthal, J. Kleesment,
A.-T. Kliimann, H. Kristal, E. Maddison,
A. Palvadre, K. Parts, J. Uluots**

A. Mägi
toimetuse sekretär

S I S U.

Artikleid.

- Ein, E., Grünthal, T., Nurk, M.: Tsiiviilseadustiku 1935. a. eelnõu 241

Riigikohtu tegelus.

Administratiivosakond:

- Kas vigastust, mille tagajärjeks tööjõukaotus alla 50%, saab Pensioniseaduse mõttes raskeks lugeda ja vigastatule peale pensioni veel ühekordset toetust määrata? 287
- Kas vangistatud isikute puudustkannatavatele perekondadele on kohustatud abi andma kohalik maavalitsus? 287
- Kas võib Pensioniseaduse §§ 9—15 alusel pensioni määrata isikuile, kes teenistusest vabastatud vanaduspiiri kätte jõudmisel? 288
- Kui maad koolijuhatajale ja õpetajatele andmiseks ei jätku alammääraniigi, kas siis võib kooliteenijale maad anda üle alammäära? 288
- Kas pensioni arvestamisel riigiteenija priikorteri hind võib tõusta üle 20% riigiteenija palgast? 288

Nr. 6 Juriidiline ajakiri „Õigus“ 1935

XVI aastakäik

Tsiviilseadustiku 1935. a. eelnõu¹.

E. Ein, T. Grünthal, M. Nurk.

Sissejuhatus.

Käesoleva aasta aprillis saatis Kohtuministeeriumi kodifikatsiooniosakond Tsiviilseadustiku eelnõu tutvumiseks ja arvustamiseks kohtuasutistele, advokaatide nõukogudele, ülikoolile ja mõnele muule organisatsioonile, koos sooviga, et mainitud asutised esitaksid oma arvamused ministeeriumile 1. septembriks s. a. Nagu asjaomaste ringkondade poolt seletatakse, tahetavat eelnõu panna kehtima võimalikult pea, millega õngi seletatav, et arvamuste esitamiseks nii laiaulatusliku seadustiku eelnõu kohta on antud lühike tähtaeg. Et aga laialisaadetud eksemplaride arv, kulude kokkuhoidmise põhjustel, on äärmiselt väike, siis on karta, et paljudel asjahuvitatul ei osutugi projektiga tutvumine võimalikuks, kõnelemata arvamuse avaldamisest 1. septembrini. „Õiguse“ toimetuse, õieti tõlgendades meie juristide-pere huvi tähtsa seadustiku vastu ja tahtes väheselgi määral abistada ministeeriumi, võimaldab eelnõu sisu tutvumise käesoleva ülevaate trükkimise näol.

Eelnõu, millest seni mõned osad olid komisjoni 2. või 3. lugemise järgi eraldi ja eridaatumeil avaldatud, esineb nüüd tervikuna, sisaldades üldosa, perekonna-, päranduse- ja asjaõiguse osad. Kohustusõiguse osa saab nähtavasti meil nagu Šveitsiski moodustama omaette köite. Seletuskirja eelnõule pole juurde lisatud, kuid vastavates saatekirjades lubatakse seda avaldada hiljemini. Eelnõu peale sisukorra ei sisalda

¹ Koostatud Kohtuministeeriumi kodifikatsiooniosakonna juures asuva tsiviilseadustiku-komisjoni poolt.

mingisugust sissejuhatust, kuigi selle järele tundub tarvidus, kui mitte muuks, siis vähemalt seletuseks allikate nimetuste lühenditele, mis esinevad §§-de all ja milledest enamik on küll üldtuntud, kuid paljud tundmatud. Eelnõu redigeerimine näib olevat sooritatud suure rutuga, sest paljudes kohtades on masinakiri käsitsi läbi kriipsutatud, lauseid vahele lükitud, terved §§-d kustutatud.

Nagu juba mainisime, sisaldab eelnõu neli raamatut: üldosa (§§ 1—210), perekonnaõigus (§§ 211—526), pärandusõigus (§§ 527—849), asjaõigus (§§ 850—1259). Kui võrrelda BES-ga, kus kolme esimese raamatu peale langev §§-de arv on 2907, ja kui silmas pidada, et paljud BES-e 4. raamatu §§ on üle viidud eelnõu üldossa, võime konstateerida suurt kokkuvõidu, mis meie arvates eelnõu paremuseks tuleb pidada. Säärane kokkuvõide on saavutatud mitmel viisil. Üldiselt on eelnõu väljendus surutum; on püütud vältida kordamisi; on püütud vabaneda BES-le omasest õpperaamatu stiilist. Peale selle on kaasa aidanud lühendamisele partikularismi kaotamine ja selle asemele ühtlase õiguse loomine kogu riigi territooriumil asuvate elanikkude jaoks.

Uudsuseks seadustiku süsteemis olgu esmalt mainitud üldosa loomine, mis BES-s teatavasti puudus. Teiseks, olgugi mitteoluliseks uudsuseks on pärandusõiguse asetamine enne asjaõigust. Tsiviilseadustiku täiuslikkuse mõttes on temasse mahutatud mõned alad, mis seisid väljaspool senist tsiviilseadustikku. Olgu sel puhul mainitud abiellumise ja kihluse sõlmimine ja eeldused, abielu lahutus jne.

Sisult on kavatsesetav seadustik ühtlane kõigile elanikele, vahet tegemata maa ja linna ja üksikute riigiosade vahel. Ka mees- ja naissoost isikute vahel pole enam seda vahet, mis BES-s veel praegugi püsib. Endastmõistetavalt on kustutatud kõik need BES-e normid, mis aetasid eriseisundisse seisused ja mõned elukutsed (näit. pastorid) mõnedes küsimustes. Kui eelnõus polekski muid paremusi peale mainitute, oleks ta juba kõige seniõeldu põhjal vastuvõetav ja ta kiire kehtimapanek lõpetaks senise kaose ja seaks sisse õigusliku käibe ühtluse ja ühetaolisuse eraõiguse alal ning kergendaks kohtunikkude ja kõigi õigusteenrite tööd.

Käesoleva kirjutise ülesanne on lugejaskonna tutvustamine eelnõu süsteemiga ja nende oluliste muudatustega, mis temas esinevad võrreldes kehtiva seadustikuga, kõrvale jät-

tes isiklikud arvustavad seisukohad, mis võiksid ühe või teise instituudi resp. sätte puhul olla.

Eelnõu jaguneb 4 raamatusse. Iga raamat jaguneb osadesse, osad peatükkidesse, suuremad peatükid jagudesse ja mahukamad jaod jaotistesse; mõned jaotised on tükeldatud veel alljaotisteks. Oma ülevaates püüame võimalikult kinni pidada eelnõu süsteemi järjekorrast.

Üldosa.

I osa. Seaduse maksvus.

Esimese raamatu 1. osa käsitleb seaduse kehtivust (§§ 1—16) ja ta rakendamist (§§ 17—21). „Seadustiku eeskirjad on maksvad Eesti Vabariigi kogu maa-alal ja kõigi tema elanike kohta, seaduses tähendatud eranditega“ (§ 1). Konfliktnormide alal on toimunud rida muudatusi ja täiendusi võrreldes BES-ga. Isiku õigus- ja teovõime määratakse, nagu praegugi, tema elukoha seadusega. Nende õigussuhete jaoks, mille kohta kehtib Eesti seadus, samuti Eestis olevate varanduste jaoks võib kadunud isikut surnuks tunnistada Eesti seaduse järgi ka siis, kui vastaval isikul ei olnud või ei ole Eestis elukohta (§ 2). Abiellumise kohta on kehtiv kummagi abielluja suhtes tema elukoha seadus; vormi kohta kehtib sõlmimise koha seadus (§ 3). Abielu lahutamise kohta kehtib abikaasade elukoha seadus. Lahuselamise juhul on lahutamine võimalik ainult sel puhul, kui lahutamist lubavad mõlemate abikaasade elukohtade seadused, olgugi erinevatel põhjustel (§ 4). Abikaasade isiklike ja varanduslike vahetõrgete määramise seaduse kohta pole muudatust (BES XXIX). Vanemliku võimu kohta kehtib isa, tema surma või vanemliku võimu kaotamise korral ema elukoha seadus. Väljaspool abielu sugulisest kooselamisest tekkinud õigussuhted määratakse lapse ema elukohaga sünnitamise ajal. Lapse seadustamise ja lapsendamise kohta kehtib seadustaja või lapsendaja elukoha seadus, kuid ühtlasi seadustatava või lapsendatava elukoha seadus tema enese või ta seadusliku esindaja nõusoleku kohta. Õiguste kohta asjade peale kehtib vastava asja asukoha seadus. Muis küsimusis konfliktnormide alal pole lahkuminekut BES-ga (vt. art. XXXIV—XXXVI), kui mitte mainida üldist juhendit võõraste normide raken-

duse kohta § 15 näol: „Välismaa seadused, samuti välismaal tehtud tahteavaldused ei või olla Eesti Vabariigis maksvad, kui nad käivad vastu E. V. seadustele, avalikule korrale või headele kommetele.“

Õiguse rakenduse (§§ 17—21) alal tuleks märkida § 19, mille järgi, kui seaduses ei leidu vastavat eeskirja, tuleb rakendada kombeõigust, mis muide (nagu BES-ki) ei või muuta ega tühistada seadust. Suurima ülesande seab eelnõu õigusrakendajale § 20 lõigendis sisalduva sättega: „Kui seaduses ei leidu ka seesugust (s. t. analoogia teel) eeskirja, siis tuleb rakendada eeskiri, mis järelduks seaduse üldisest mõttest otsustatava juhu õigeks lahendamiseks.“

II osa. Isikud.

1. Teise osa 1. ptk. käsitleb füüsilisi isikuid (§§ 22—55). Alaealise teovõimes on mõningad uued põhimõtted püsitatud. Nii § 27 järgi võib isik, kes sõlminud alaealisega lepingu, lepingust vabaneda, kui alaealise esindaja ei esita kirjalikku nõusolekut 2 nädala jooksul, arvates ajast, mil vastaspool esindajalt nõusoleku andmist nõudis. Kui seaduslik esindaja nõusolekut ei andnud, võib kumbki pool lepingu täidetud osa tagasi nõuda, kusjuures alaealine vastutab ainult seevõrra, kuivõrra tagasinõutav osa on tarvitatud tema kasuks või ta tagasinõudmise alguses veel on rikastunud või ta on rikastumise pahatahtlikult võõrandanud (§ 28). Alaealise poolt seadusliku esindaja nõusolekuta sõlmitud leping loetakse algusest peale kehtivaks, kui alaealine lepingu täitmist teostab vahenditega, mis temale selleks otstarbeks või vabaks käsustamiseks on andnud seaduslik esindaja või viimase nõusolekul kolmas isik (§ 29). Seaduslik esindaja võib hoolekandekohtu loaga anda alaealisele õiguse ajada iseseisvalt mõnd äri. Sel juhul on alaealine piiramatult teovõimeline niisugusteks tahteavaldusteks, mis selle äri ajamine endaga kaasa toob. Erandatud on need toimingud, milledeks seaduslik esindaja vajab hoolekandekohtu luba. Esindaja võib kord antud õiguse tagasi võtta ainult hoolekandekohtu loaga (§ 30).

Täisealiste isikute hulgas võidakse eelnõu järgi vaimuhaigete ja pillajate kõrval teovõimetuks tunnistada ka seda, „kes liigjoomise tõttu kestvalt ei suuda hoolitseda oma õigus-

likkude toimingute eest või on kardetav teiste julgeolekule või viib enda või oma perekonna varandusliku viletsuse hädäohtu“ (§ 31 p. 3). Teovõimetuks tunnistatud on teovõime suhtes samasugune õiguslik seisukord, nagu alaealisel, kes on vähemalt seitsmeaastane.

Suguluse ja elukoha küsimusis pole midagi oluliselt uut öelda. Seevastu on uudne 6. jagu, mis pühendatud isiku kaitsele. Isikut kaitstakse eelnõu järgi ka tsiviilkorras tema õigus- ja teovõimes, ta vabaduses. Nii määrab § 45: „Inimene ei või loobuda seaduses määratud õigus- ja teovõimest, samuti isiklikust vabadusest, ega ennast selle tarvitamises kitsendada seadust, avalikku korda või häid kombeid rikkumal määral. Vastupidised tehingud on tühised.“ Kelle isikuõigusi õigustamatult rikutakse, võib nõuda rikkumise kõrvaldamist; seadustes ettenähtud juhtudel võib ta nõuda kahjutasu või rahuldamiseks rahasumma (§ 46). Nimeõiguse rikkumise juhul võib see, kelle õigust häiritakse: a) nime vastuvaidlemisega — nõuda oma õiguse kindlakstegemist, b) nime tarvitamisega õigusetult — nõuda tarvitamise kõrvaldamist ja süü korral kahjutasu ning teataval korral ka rahasummat rahulduseks; ka varjunimi on kaitstud (§ 47). Kelle huvi nimemuutmise rikutakse, võib kohtulikult nõuda selle tühistamist 6 kuu jooksul, arvates teadasaamisest.

Isiku lõppemise (§§ 44—55) küsimuses tuleb mainida, et ühises hädaohus surnud isikute üheaegse surma presumptioonist ei tehta erandeid, nagu seda BES tegi alanejate ja ülenejate suhtes. Tõsisel surmahädaohus kadunud või kaua aega ära oleva isiku surnuks tunnistamise palvet võidakse esitada 1 aasta pärast, kui on möödunud surmahädaohu lõpust või 5 aastat viimase teate saamisest elusolemise kohta; teadete andmiseks annab kohus vähemalt 1 aasta, mille möödumisel kohus tunnistab kadunu või äraolija surnuks, arvates surmahädaohu lõpust või elusolemisest viimase teate saamisest.

2. Juriidilised isikud (2. ptk. §§ 56—96). Selle peatüki sissevõtmisega on eelnõu täitnud suure tühiku BES-s, kus juriidiliste isikute kohta oli ainult laialipaisatud sätteid mitmesugustes osades, kuid puudus nende ühtlane käsitus. Eelnõus on juriidiliste isikute käsitus üsna üksikasjaline. Ta jaguneb 3 jakku, milledest teine jaguneb veel jaotistesse. Esimene jagu sisaldab üldeeskirju (§§ 56—63). Ühingud ja

sihtasutised omandavad juriidiliste isikute õigused registree-
rimisega, mida muidugi ei vaja avalikõiguslikud ühendused
ja asutised ja sääraseid ühendused ja asutised, mis loodud
otseselt seadusega (§ 56). Juriidiliste isikute vastutuse küsi-
muses evib tähtsust § 58, mille II lause kõlab järgmiselt:
„Organid on kutsutud avaldama juriidilise isiku tahet. Oma
ülesannete täitmisel nad kohustavad juriidilist isikut õigus-
likkude toimingutega kui ka muude tegudega. Oma
süü eest vastutavad organitena toimivad isikud peale selle
isiklikult.“ See jagu sisaldab veel määrusi jne. isiku elukoha,
nime, varanduse saatuse kohta tema lõppemisel ja viimaks
viite mitmesuguste erilaadiliste juriidiliste isikute (avalik-
õiguslikkude, poliitilisi ja usulisi sihte taotlevate, varandus-
likku kasu taotlevate) erinormidele, kuid subsidiaarselt keh-
tib ta ka nende kohta.

2. jagu normib ühinguid ja nende liite (§§ 64—89). Esi-
mene jaotis loendab põhikirja tingimusi ja ühingu asutamist
(vähemalt 7 liikme poolt ja liidu asutamiseks 3 liikme poolt).
Teine jaotis vaatlleb organeid. Ülimaks organiks on peakoos-
olek, keda kokku kutsub juhatus. Kokkukutsumine teostub
olenemata põhikirjast, kui üks viiendik liikmetest kirjalikult
nõuab, esitades arutamisaime ja kokkukutsumise põhjused
(§ 67). Üldkoosoleku võimkonda kuulub ta liikmete vastuvõt-
mine (seda sageli tehakse praegusel ajal ka juhatusel poolt).
Ta võib organites teotsevauid isikuid igal ajal ära kutsuda ja
see õigus on üldkoosolekul, olenemata põhikirjast, kui tõsine
põhjus ära kutsumist õigustab (§ 68). Ainete üle, millest vare-
mini ei ole seatud korras teatatud, võib üldkoosolek otsustada
ainult siis, kui põhikiri seda väljendatult lubab. Põhikirja
muutmiseks on tarvilik ilmunud liikmete $\frac{3}{4}$ häälteenamus ja
sihi muutmiseks kõigi liikmete nõusolek, kusjuures mitte-
ilmunud liikmete nõusolek peab antama kirjalikult. Kõigi
liikmete kirjalik nõusolek teatava esitatud ettepaneku kohta
on võrdne üldkoosoleku otsusega (§ 69). Olenemata põhi-
kirjast ei ole liige hääleõiguslik, kui on otsustamisel õiguslik
toiming või tüli ühingu või liidu vahel ühelt poolt ja selle
liikme, tema abikaasa või otsejoones sugulase vahel teiselt
poolt (§ 70). Kui on tarvis teha tahteavaldus juhatusel, siis
on küllaldane teha see avaldus ühele juhatusliikmele (§ 72 II).
Mis puutub liikme õigustesse ja kohustesse, siis on ka siin
rida lahkuminekuuid senisest praksisest. Olenemata põhikirjast

võib iga liige lahkuda kuuekuulise etteütlemisega kalendri-aasta lõpuks või kui on ette nähtud eriline tegevusaasta, selle lõpuks (§ 74 II). Põhikiri võib määrata põhjused, mille tõttu võib liiget välja heita, kui ka lubada väljaheitmist põhjusi tähendamata. Kui põhikiri ei sisalda eeskirju väljaheitmise kohta, võib väljaheitmine toimuda üldkoosoleku otsusega, mõjuvatel põhjustel (§ 76). Liikmed, kes välja astunud või välja heidetud, ei oma nõudmisi ühingu või liidu varanduse peale. Liikmete varaliste kohuste eest ühingu või liidu vastu vastutavad nad vastavalt liikmeks olemise ajale (§ 77). Otsuse vastu, mis rikub seadust või põhikirja, võib iga liige, kes pole hääletanud poolt, olenemata põhikirjast, tõsta kohtulikku vaidlust ühe kuu jooksul, arvates otsuse teada- saamise päevast (§ 78). Ühing või liit lõpeb 1) üldkoosoleku otsuse põhjal, mis tehtud $\frac{3}{4}$ ilmunud liikmete häälteenamu- sega, kui põhikiri ei määra teisiti, 2) konkursi avamisega, 3) liikmete vähenemisega alla seitsme või liidul alla kolme või kui osutub võimatuks kujundada organeid põhikirja järgi, 4) kohtuotsusega, vastava ametiasutise või asjaosalise nõudel, kui ühingu või liidu siht või tegevus on seaduse, avaliku korra, heade kommete või põhikirja vastane (§§ 79--82). Lõpetamisel peab toimuma likvideerimine, välja arvatud p. 2 ja 4 juhtudel. Likvideerijad, kelleks võivad olla juhatus või selleks määratud organ, peavad, põhikirjast olenemata, ühingu või liidu lõpetamisest avalikult kuulutama RT-s, kut- sudes võlausaldajaid üles andma oma nõudmisi (§ 86). Lik- videerijad, kes süüdi nendele seadusega määratud kohuste rikkumises või enne võlausaldajate rahuldamist varanduse kätteandmises õigustatud isikutele, vastutavad solidaarselt võlausaldajate ees sellest tekkiva kahju eest (§ 88). Lõpeta- mise kohta tehakse märkus registrisse. Likvideerijad on kohustatud endid üles andma registrisse kandmiseks. Likvi- deerimise lõpust, samuti konkursi lõpetamisest peab teatama registreerimisasutisele ühingu või liidu kustutamiseks regist- rist (§ 89).

Sihtasutise (3. jagu, §§ 90—96) tekkimiseks on vajaline 1) varanduse määramine teatava sihi taotlemiseks (kuid mitte juba olevale juriidilisele isikule), 2) see peab toimuma kas notariaalse toiminguga või viimse tahteavaldusega, 3) regist- reerimine asutaja, testamenditäitja või tarbe korral järele- valveasutise korraldusel (§§ 90, 91). Kuni registreerimiseni

võib asutaja asutamiskirja tühistada, kuid pärast registreerimist on ta kohustatud määratud varanduse üle andma sihtasutisele. Pärijatel on õigus tõsta vaidlusi sihtasutise vastu samadel alustel kui kingituste vastu (§ 92). Sihtasutiste organite tegevuse ning vastutuse suhtes tulevad rakendamisele vastavad eeskirjad ühingute organite kohta, kuivõrra asutamiskiri ei määra teisiti või sihtasutise organiteks ei osutu avalikõiguslikud organid. Nad seisavad hoolekandekohtu järelevalve all (§ 94). Sihtasutiste organisatsiooni loomisel käiakse asutamiskirja järgi, mille puudulikkuse korral hoolekandekohus võib teha korraldusi selle muutmiseks, kuna muutmise üle otsustab ringkonnakohus, ära kuulates sihtasutise kõrgema organi arvamuse. Ka sihti võib muutunud olukorra tõttu muuta samas korras. Muudatused kantakse registrisse (§§ 93, 95). Kui asutise siht kaob või osutub seaduse, avaliku korra või heade kommete vastaseks, siis lõpetatakse asutis kohtu otsusega vastavate asutiste või huvitatud isikute nõudel või hoolekandekohtu ettepanekul; varandus läheb üle riigile (§ 96).

III o s a. Esem ed.

Eelnõu jagab esemed kahte liiki, asjad ja muud esemed, mõistes viimaste all muid seadusega lubatud hüvesid, eriti autori loomingut ja leiutisi ning inimtalitusi (§ 133). Asja käsitlevas peatükis pole nimetamisväärseid muudatusi tehtud. Siiski ei saa mainimata jätta § 112, mille järgi „põllumajandusliku maatüki päraldiseks loetakse majandamiseks määratud põllumajanduslikud tööriistad, masinad ja loomad, maatüki saadused, kuivõrt nad on vajalikud majandamise jätkamiseks samasuguste saaduste oodatava saamise ajani, samuti ka maatükil saadud ja seal olev väetis.“ Samuti tuleb märkida § 114: „Tööstuslikuks majandamiseks alaliselt sisse seatud hoone, eriti sepikoja või vabriku või muu sarnase ehitise päraldiseks loetakse majandamiseks määratud masinad ja muud riistad.“ Üldisel kujul, seniste sporaadiliselt paisatud normide asemel, väljendab § 119 viljade omandamist: „Kui keegi on õigustatud saama teatava asja või õiguse vilja kuni teatava ajani või teatavast ajast peale, siis kuulub temale, kui teisiti ei ole määratud: 1) loomulik vili niivõrd, kui see õigustuse aja kestel on asjast lahutatud; 2) kodanlikust viljast tema õigustuse aja kestvusele vastav osa.“ Kes on

aga kohustatud vilja väljaandmiseks, see võib nõuda vilja saavutamiseks tehtud kulude tasumist, kuivõrra kulud vastavad korrapärase majapidamise nõuetele ega ületa vilja väärtust (§ 120).

Asjade liigitamisel omanikkude järgi eristab eelnõu eraisikute, riigi või muude avalikõiguslike isikute omadeks või mitte kellelegi kuuluvaiks (§ 130). Asjade kohta, mis on riigi või muude avalikõiguslike isikute omanduses, kehtivad Tsiviilseadustiku eeskirjad, kuivõrra vastavates eriseadustes pole määratud teisiti (§ 131). Avalikeks asjadeks nimetab eelnõu mitte ainult riigi või avalikõiguslike isikute omanduses olevaid, vaid ka eraisikute omanduses olevaid, kui nad samuti on määratud avalikule tarvitamisele seadusega või vastava võimu korraldusega. Avalikkude asjade kohta ei või teha korraldusi ega tehinguid, millega rikutakse nende avaliku tarvitamise õigust.

IV osa. Õiguste ja kohuste tekkimine, muutmise ja lõppemine.

See osa on võrdlemisi vähe muudetud kujul võetud BES-e neljandast raamatust; kuid siiski palju lühendatult ja selgemalt väljendatult. Mõned olulised uuendused on siingi ette võetud. Nii võiksime märkida § 150 III lõigendit, mille järgi siis, kui iseenesest tühine tehing kinnitatakse osavõtjate poolt, on viimased kahtluse korral kohustatud üksteisele andma seda, mis nad oleksid pidanud andma siis, kui tehing oleks olnud algusest peale kehtiv. Üldiselt on määratud § 154-ga olulise eksimuse, pettuse või sunduse tagajärjel tahteavalduse teinud isiku õigus nõuda tahteavalduse tühistamist. Ka on seatud ühine lühike tähtaeg tühistamise kui ka kahjutasu nõude esitamiseks: üks aasta arvates sunduse lõppemise või eksimuse või pettuse nõudjale teadasaamise päevast, igal juhul aga mitte hiljem kümne aasta möödumist, arvates tahteavalduse tegemise päevast. Väga hästi on sooritatud BES-s nii palju ruumi võttev eksimust käsitleva osa lihtsustamine, mis eelnõus on koondunud ainult kolme §-i (155—157). Tähtsa muutusena sel alal esitab § 156: „See, kes nõuab eksimuse tagajärjel tehtud tahteavalduse tühistamist, on kohustatud vastaspoolele tasuma kahjud, mis see on kandnud selle tõttu, et ta ei teadnud eksimust ning arvestas tahteavalduse jõusolemist. See kohustus ei või aga ületada vastu-

tust, mis eksija oleks kandnud siis, kui tahteavaldus oleks jäänud jõusse. Kahju tasumise kohustus langeb ära, kui kahju-
saaja eksimust teadis või raske hooletuse tõttu ei teadnud.“
Olulise uudise pakub ka pettust käsitlev osa. Nimelt § 159
järgi arvatakse pettusega võrdseks juhud, mil, ära kasustades
isiku kergemeelsust, vilumatust või äärmist puudust, sõlmi-
takse temaga tehing, mille järgi selle isiku kohustused väga
suurel määral ületavad kasu, mis ta tehingust saab. Mõlema-
poolse pettuse kompensatsioon (BES art. 2980) on eelnõust
välja jäetud. Sundust käsitletakse ühes ainsas §-s (§ 161). Sun-
duse tagajärjel loetakse tehtuks tahteavaldus ka siis, kui on
ähvardatud teha kahju mitte ainult tahteavaldajale, vaid
ka tema abikaasale, alanejale või ülenejale või teistele omas-
tele, kohtu äranägemisel (§ 161 I).

Esindus on seevastu üksikasjalisemalt korraldatud, kui
BES-s. Siinkohal tuleb mainida § 164: „Kuivõrd tahteaval-
duse õiguslikud tagajärjed olenevad tahte puudustest või sel-
lest, et tahteavaldaja teatavaid olusid teadis või raske hoole-
tuse tõttu ei teadnud, tuleb arvestada mitte esindatava vaid
esindaja isikut. Kuivõrd aga esindaja ei ole teinud muud kui
edasi andnud esindatava tahet, tuleb arvestada esindatava
isikut.“ Tähtis on ka § 166, mille põhjal „esindajale antud
volituste kitsendusi või tagasivõttu ei või esindatav väitena
tuua kolmandate isikute vastu, kes seda raske hooletuse tõttu
ei teadnud ajal, mil nad esindajaga tehingu sõlmisid.“ Prant-
suse-Itaalia obligatsiooniõiguse eelnõus, kust tsiteeritud § on
võetud, puuduvad sõnad „raske hooletuse tõttu“ ja parem
oleks olnud, kui nad puuduksid ka meie eelnõus, sest prae-
gusel kujul pole § selge.

Tingimuste ja tähtaegade alal pole võrreldes BES-ga olu-
lisi muutusi.

Tehingute vormi käsitlev osa on senise 53 §-i asemel
mahutatud seitsmesse §-i, kuid vormiküsimuses jääb ka eel-
nõu põhimõtteliselt samale seisundile, millel asub kehtiv
õigus. Kui seadus ei määra teisiti, tuleb seaduses ettekirjuta-
tud vorm lugeda tehingu oluliseks osaks ja tehingu kehtivus
olenevaks vorminõuete täitmisest; vormilise tehingu muut-
mine vajab sama vormi, välja arvatud seaduses tähenatud
erandid (§ 192). Allkirja valmistamine mehaanilisel teel on
lubatud ainult seal, kus selle tarvitamine käibes on harilik,
eriti väärtpaberitel, mida välja antakse suurel arvul. Kui

keegi ei saa allkirja kirjutada, siis on lubatud tema allkirja asendada notariaalselt tõestatud allkirjamärgiga või notariaalse või muu avaliku tõestamisega, välja arvatud seaduses ettenähtud erandid (§ 194). Kui pooled on kokku leppinud tehingu vormi kohta ja kui nad ei määra, millist tähendust omab vorm, siis tuleb kahëluse korral eeldada, et vorm on määratud ainult tehingu tõendamiseks; kus vorm poolte kokkuleppel ei ole tehtud tehingu oluliseks osaks, siis on tehing kehtiv juba enne selle vormi täitmist (§ 195).

Õiguslikkude tehingute tõlgendamist käsitlev osa (§§ 198—205) kordab peaaegu muutmatult BES-e vastavat osa.

V o s a. Õiguste teostamine ja kaitse.

See osa on täiesti uus võrreldes BES-ga, kus puudus vastav üldine normimine. Üldise põhinõude õiguste teostamise kohta seab § 206 järgmiselt: „Oma õiguste teostamisel ja oma kohuste täitmisel tuleb toimida heausklikult. Kus seadus seob õiguslikud tagajärjed hea usuga, seal tuleb seda eeldada, kuni pole tõendatud vastupidist. Õiguste teostamine ei ole lubatav, kui selle otstarbeks on ainult kahju tegemine teisele.“

Õiguste kaitset normaalse ehk kohtuliku viisi kõrval peab eelnõu mittedeadusvastaseks, muidugi ka hädakaitset, kui see ei ulatu kaugemale kallalekippumise vältimise vajadusest (§ 207). Üldiseks aegumise tähtajaks on jäänud kümme aastat, välja arvatud juhud, mis üldse ei kuulu aegumisele või mille kohta on erilised aegumistähtajad. Seadusega ettenähtud aegumistähtaegu ei või poolte kokkuleppel lühendada ega pikendada. Aegumise küsimust ei tõsta kohus *ex officio*, vaid huvitatud pool (§§ 209—210).

Perekonnaõigus.

I o s a. Abielu.

1. Aliellumisvõime suhtes on lahkuminekuid praeguse Abielu seadusega, ja nimelt selle § 4 loendatud haiguslikud põhjused pole eelnõus mainitud, kuigi mõni neist, näit. vaimuhaigus, võib olla abielu tühistamise aluseks (vt. § 235). Alaealise isiku abiellumiseks, kui mõlemad vanemad elus,

on vajalik isa nõusolek, kuna seni mõlema vanema nõusolekut tarvis oli (§ 216 II).

Kihlus on saanud jälle au osaliseks seadustikus kaunis väarikale kohtlemisele. § 217 määritleb teda kui „kihlajate vastastikust kolmandatele isikutele teatavaks tehtud töotust teineteisega abielluda“. Kihlus aegub 1 aastaga. Leppe- ja tagatistrahvi määramised abielu mittesõlmimise juhuks on kehtivusetud (§ 220). Kihluse katkemisel on mitmesugused varandusõiguslikud tagajärjed, olenevalt sellest, mis põhjusel ta on lõppenud (§§ 221—222). Pruudil, kes peigmehest rasedaks jäänud ja peigmehe poolt hüljatud, on samad õigused, mis BES-e art. 158 järgi; eelnõu § 223 annab neitsilikule pruudile, kes suguliselt peigmehega kokku elanud (isegi rasedaks jäämata), kui tema isiklik seisukord tema süüta tunduvalt halvenenud, õiguse nõuda peigmehelt rahalist tasu, kui peigmees ei abiellu temaga.

Mis puutub abiellumisele eelnevasse kuulutamisse perekonnaseisuametniku poolt, siis võib eelnõu järgi (§ 226 III) selle ära jätta või selle tähtaega lühendada ainult kolmel juhul: kui abielluja on elukardetavalt haige, rase või on kohustatud ilmuma kaitseväeteenistusse sõja ajal.

2. Abielu on tühine: 1) kui ta ei ole sõlmitud perekonnaseisuametniku juures oluliste aktinõuete kohaselt, 2) kui abielluja polnud abieluealine (võimalik akti tervenemine ea kätte jõudmise või naise rasestumise läbi), 3) sugulus- ja hõimlusastmete keelatud lähesuse tõttu, 4) bigaamia korral (siin võib abielu kehtivaks jääda, kui eelmine abielu lõpetatakse enne uue abielu tühiseks tunnistamist ja üks abikaasadest oli heas usus ega nõua tühistamist; seda nõuet ei saa tõsta mees, kui naine sellest abielust on jäänud rasedaks), 5) kui üks abikaasadest ei suutnud oma teo iseloomust ega tähendusest aru saada või oma tegevust juhtida (ka siin on kehtivaks jäämine võimalik, kui abikaasa, kes eelmainitud seisukorrast paranenud, kinnitab abielu enne selle lõppemist) (§§ 231—235). Kui tühise abielu sõlmimisel vähemalt üks abikaasa oli heas usus, siis korraldatakse abielu tühiseks tunnistamisel vahekorrad abikaasade vahel samade eeskirjade järgi, nagu abielu lahutamisel (§ 238 I).

Vaieldavate abielude osas on, võrreldes Abielu seadusega, üks suurem muudatus: nimelt võivad vanemad või eestkostjad nõuda abielu tühistamist, kui alaealine (siiski abieluea-

line!) oli abiellunud ilma nende nõusolekuta, kuid ka säärane abielu võib muutuda kehtivaks alaealise täisealiseks saamisega või rasestumisega enne tühiseks tunnistamist (§ 240). Muud vaieldamise põhjused on ühised kehtiva Abielu seadusega, kuigi väljendatud teisiti. Mainitud pole aga eriti haiguslikke põhjusi (vt. Abielu seadus § 14 p. 2). Tagajärjed korraldatakse nagu tühistelgi abieludel.

Abielu lahutuse põhjused on eelnõus jäänud samasteks nagu Abielu seaduses. Mõned põhjused, mis kehtivas seaduses eriti mainitud, mahuvad eelnõu üldisemas kujus formuleeritud §§-de alla. Oluline muudatus on ette võetud Abielu seaduse § 25 p. 2, ja nimelt peab eelnõu § 253 p. 2 järgi sigitus- või suguühtimisvõimetus tekkinud olema juba enne abiellu astumist, kuna kehtiva seaduse järgi see võib tulnud olla ka abielu ajal. Ka Abielu seaduse § 30 on alles jäetud (§ 256¹). Eelnõu loendab need juhud, millal kostjat tuleb lugeda süüdlaseks pooleks, kuna kehtivas seaduses see küsimus oli lahtine ja võis tekitada arusaamatusi. Väga tähtsaks uuenduseks ses küsimuses on Saksa BGB-st laenatud, kuid veidi ebatäpsalt tõlgitud ja sellepärast mitte küllalt selgena tunduv § 257 määrus (II lõigend): „Ilma et vastunõuet oleks tõstetud, tuleb kostja palvel ka nõudja tunnustada süüdlaseks, kui on olemas asjaolusid, mille pärast kostja võiks nõuda lahutust, kui ta oleks õigustatud olnud lahutust nõudma nõudja poolt ettetoodud lahutuspõhjuste tekkimise ajal, olgugi et see õigus on kustunud andeksandmise või aegumise tõttu.“ Vana veneaegse Kirikuseaduse § 379 on jälle ellu toonud eeln. § 261: kui abielu on lahutatud ühe abikaasa vaimuhaiguse pärast, siis peab teine abikaasa temale andma ülalpidamist samal viisil nagu abikaasa, kes on tunnistatud üksi süüdlaseks. Süüdlaselt abikaasalt võib teine tagasi nõuda kingid, mis ta kihluse või abielu kestel teinud, õigustamata rikastumise alusel. Tagasinõudmine jääb ära, kui kohtuotsuse seadusjõusse astumisest on möödunud üks aasta või kui üks neist on surnud (§ 262).

3. Abikaasade õigused ja kohused üldse. Eelnõu § 263 määritleb abielu mõtet ningeesmärki; see on mehe ning naise kooselu vastastikuseks toetamiseks ja laste saamiseks ning kasvatamiseks. Mõlemad abikaasad on vastastikusel truuduses kohustatud üksmeelselt sellele ühisele perekonna hüvele kaasa töötama.

Eelnõu, vastandina kehtivale BES-le, loeb meest ning naist abielus üheõiguslikeks, kellel on ühesugused õigused ning kohustused. Nii deklareerib eelnõu § 264, et mõlemal abikaasal on ühine otsustamisõigus kõigis perekondliku kooselamise kohta käivais asjus, eriti ka perekondliku elukoha ja korteri määramisel. Seisukohtade lahkuminekul on mehe otsus mõõtuandev. Leiab naine, et mehe otsus pole oludega põhjendatud, siis kuulub naise palvel küsimus lahendamisele hoolekandekohtus.

Kumbki abikaasa on kohustatud varaga ning tegevusega kodus ja väljaspool oma võimeid mööda kaasa aitama abielulise kooselamise ülalpidamise soetamiseks. Ülalpidamiseks loetakse kõike seda, mis on tarvilik ühiseks majapidamiseks, laste kasvatamiseks ja kummagi abikaasa eritarviduste rahuldamiseks. Kui abikaasad omavahel ei suuda kokku leppida, millega või millisel määral kumbki neist peab ülalpidamise soetamisel kaasa aitama, siis määrab selle kohus, arvestades olusid ning abikaasade võimeid (§ 270).

Seega on eelnõu loobunud BES väljendatud *mundium*'i põhimõttest, mille järgi mees on naise eestkostja (§ 11, 12), võib nõuda naiselt allumist tema tahtele, määrata perekondlikku asupaika (§ 8). Omalt poolt võib naine nõuda mehelt ülalpidamist, sõltumata sellest, kas ta abiellu vara tõi või mitte (§ 9). Üldse BES põhimõtte järgi on perekonna ülalpidamise eest vastutav esijoones mees ja ainult erandina, kui mees kannatab puudust, võib ta taotella naise käest ülalpidamist (§ 8 p. 3).

Uus, võrreldes praegukehtiva seadusega, on eelnõu §§ 266—268 väljendatud põhimõtte, mille järgi kumbki abikaasa kohustab ka teist abikaasat oma tehingutega, mis harilikult sõlmitakse perekondliku kooselamise igapäevseks majapidamiseks ning laste kasvatamiseks. BES järgi mees ei ole kohustatud tunnustama naise poolt sõlmitud tehinguid, välja arvatud § 56 loendatud juhud.

Kui üks abikaasa tarvitab kúrjasti õigustust kohustada teist abikaasat oma tehingutega või on võimetu seda õigust teostama, siis võib teise abikaasa palvel seda õigust piirata või selle koguni ära võtta (§ 267). Vastav kohtuotsus omandab jõu kolmandate isikute suhtes väljakuulutamisega „Riigi Teatajas“.

Eelnõu õigustab abikaasat lahus elama, kui tema tervis,

hea nimi või majanduslik edu on abielulisel kooselamisel tõsises hädaohus (§ 272). Samuti lahutushagi tõstmine õigus-
tab kumbagi abikaasat protsessi kestel lahus elama. Säärasel korral jäävad aga püsima abikaasade kohustused abielulise kooselamise ülalpidamise soetamisel, mis peab toimuma aeg-
ajaliste rahasummade maksmisega (§ 273).

BES § 5 järgi naine kannab mehe perekonnanime. Eelnõu § 265 korraldab samuti, et mõlema abikaasa ühiseks perekonnanimeks on mehe perekonnanimi, kuid selle juures annab ta naisele võimaluse jätta senise perekonnanime, lisandades sellele mehe perekonnanime, kui ta abielu registreerimisel on avaldanud sellekohase soovi. Juhul, kui naise sugukonnanimi ähvardab kaduda, võib abielu registreerimisel ühisele perekonnanimele lisandada naise perekonnanime.

4. Abikaasade varaõigus. Olulisimaid muudatusi esitab eelnõu abikaasade varaõiguses. Teatavasti BES tunneb erinevaid varasüsteeme, mis oluliselt üksteisest erinevad. Nii on meil praegu kehtimas erilised õigussätted abikaasade varavahekordades Eestimaa, Liivimaa maaõiguste järgi, Eestimaa linna- ning Liivimaa linnaõiguste järgi, lisaks neile veel erinormid Narva linna ning Liivimaa luteri usu kirikuõpetajate jaoks. Seda kirjut pilti täiendavad Vene X k. normid, mis kehtivad Petserimaal ning Narva jõe tagusel maa-alal: Maaõigustes domineerib varaühenduse põhimõte, samuti ka Eestimaa linnaõiguses teataval määral; Liivimaa linnaõiguses on kehtiv omapärane varaühisuse süsteem, mille juriidiline struktuur tekitab aga palju vaidlusi; täielik varaühisus on kehtiv Narva linnas ning oli kehtiv ka Liivimaal luteri usu kirikuõpetajate suhtes. Petserimaal ning Narva jõe taga on varavahekorrad korraldatud täieliku varalahususe põhimõtteil. Eelnõu on sellele virrvarrile teinud lõpu. Ainsaks seadusjärgseks ehk legaalseks süsteemiks seab eelnõu varasoetise (§ 285). Abielulepinguga võivad abikaasad kehtima panna endi vahel ka teisi varasüsteeme, kuid ainult neid, mis eelnõus on ette nähtud (§§ 286, 288), nimelt varaühendus (§§ 313—330), varaühisus (§§ 331—346) ja varalahusus (§§ 347—352). Varalahusus tekib peale abielulepingu veel: 1) kohtuotsuse põhjal, millega lõpetatakse varasoetise, varaühenduse või varaühisuse vahekord abikaasade vahel seaduses ettenähtud juhtudel, ja 2) konkursi avamisega ühe abikaasa varale (§ 347), kusjuures abi-

kaasade enestē suhtes varalahusus kohtuotsuse põhjal algab hagipalve esitamisega, heausklikkude kolmandate isikute suhtes aga kohtuotsuse perekonnaseisuregistrisse kandmisest kuulutamiseega „Riigi Teatajas“, kusjuures varemini kolmandate isikute poolt pälvitud õigused jäävad jõusse (§§ 287, 348). Notar, kelle juures abieluleping sõlmitakse, esitab selle vastavale perekonnaseisuametnikule perekonnaseisuregistrisse kandmiseks. Perekonnaseisuametnik kuulutab registrisse kandmisest „Riigi Teatajas“, ära tähendades, millise vara-vahekorra abikaasad on omaks võtnud. Perekonnaseisuregister ning selle juurde kuuluv abieluleping on asjasthuvitatud isikuile vaatamiseks vaba (§ 287). Seega näeb eelnõu ette perekonnaseisuametniku juures erilise abikaasade vararegistri pidamise, samuti ei alluks edaspidi enam ringkonnakohtule abielulepingute väljakuulutamise, nagu see toimub praegu (BES § 36), vaid seda teeks vastav perekonnaseisuametnik.

Varasoetise vahekorra tähtsamaid põhimõtteid oleksid järgmised. 1) Igale abikaasale jäävad selle vahekorra juures alale kõik õigused oma vara peale, olenemata teisest abikaasast, mis tal olid abielu sõlmimisel või mis ta omandab abielu kestel; samuti kuuluvad tulud sellele abikaasale, kelle varast või tööst need on saadud (§ 292). Järelikult kumbagi abikaasa vara on seni, kuni püsib nende vahel varasoetise vahekord, lahus omaette ning kumbki abikaasa valitseb ise oma vara; üks abikaasa võib oma vara anda kas osaliselt või tervelt ka teisele valitseda, millal eeldatakse, et viimane pole kohustatud esitama aruannet ning et ta võib valitsetava vara puhastulu tarvitada abielulise kooselamise ülalpidamise kuludeks; abielulepinguga võib aga aruande esitamist ning tulude tarvitamist korraldada ka teisiti. Oma vara võib aga abikaasa teiselt abikaasalt alati tagasi võtta oma äranägemise järgi (§ 293); 2) kumbki abikaasa vastutab ise oma võlgade eest, olgu need tehtud enne abiellumist või abielu kestel; teise abikaasa võlgade eest vastutab ta soovõrra, kui võõrra see võib teda oma tehingutega kohustada või teda esindada (§ 294); 3) abielulise kooselamise ülalpidamise kulusid peab kumbki abikaasa kandma oma võimete ning olude kohaselt abikaasade isiklike vahekordade kohta käivate eeskirjade kohaselt (§ 295); 4) erand on naise varast eraldatud kaasavara suhtes: kui abiellumisel naine ise või tema sugulased on määranud teatava abiellu viidud

vara suhtes, et see on kaasavara (§ 277), siis valitseb seda vara mees varaühenduse eeskirjade kohaselt (§ 295).

Varasoetise vahekorra iseärasused ilmuvad aga eriti esile siis, kui see vahekord lõpeb. Eelnõu § 296 loendab juhud, millal varasoetise vahekord abikaasade vahel lõpeb: 1) naise nõudmisel, kui mees ei anna talle ning lastele vähemalt seda ülalpidamist, mida nad peaksid saama kaasavara korrapärasel valitsemisel ja kasustamisel; 2) ühe abikaasa nõudmisel, kui teine abikaasa on seatud eestkoste või hooldamise alla ja eestkostjaks ning hooldajaks ei ole määratud ta abikaasa; 3) ühe abikaasa nõudmisel, kui teine on võlgadega koormatud; 4) ühe abikaasa nõudmisel, kui abikaasad on õigustatud elama lahus; 5) ühe abikaasa nõudmisel, kui teine abikaasa soetisvara sihilikult vähendab selleks, et teine abikaasa ei saaks osa sellest soetisvarast; 6) konkursi avamisega ühe abikaasa varale; 7) abielu lõppemisega. Kui varasoetise vahekord ühel neist põhjustist lõpeb, on kummalgi abikaasal õigus saada teiselt abikaasalt pool sellest, mis teise abikaasa vara hulgas on soetisvara, kui abielu on lastega, s. o. kui naine varasoetise vahekorra lõppemiseni on abielus sünnitanud ühegi elusa lapse, või, olles selle vahekorra lõpetamisel rase, sünnitab elusa abielulise lapse. Kui aga abielu on lasteta, siis on abikaasal õigus saada üks neljandik teise abikaasa soetisest (§ 297). Abielulepinguga võivad abikaasad seda osasaamist soetisvarast korraldada ka teisiti.

Soetisvara mõiste on antud eelnõu § 299. Selle all mõistetakse seda puhast varaväärtust, mis kummalegi abikaasale varasoetise vahekorra lõppemisel pärast erivara ning võlgade mahaarvamist üle jääb. Abielulepinguga võib aga soetisvarale määrata ka teissuguse ulatuse.

Erivara all, tähendab, mis soetise hulka ei loeta, mõeldakse: 1) abiellu toodud vara, kuivõrra abielulepinguga pole määratud teisiti; 2) vara, mis abielulepinguga on tunnistatud erivaraks; 3) vara, mis abikaasa on saanud kolmandalt isikult erivaraks või tingimusega, et ta ise seda valitseks ja käsustaks; 4) varaesemed, mis oma loomult on määratud ühe abikaasa isiklikuks tarvitamiseks, eriti riided ja tööriistad; 5) kõik see, mis on omandatud erivara hulka kuuluva õiguse alusel või erivara hulka kuuluva eseme hävitamise, rikkumise või äravõtmise eest (§ 300). Edasi loendab eelnõu § 303 abikaasa erivõlad, mis tuleb erivara väärtusest maha arvata,

kuna võlad, mis soetisest tuleb maha arvata, on loendatud peale muude § 304. Samuti tuleb erivarast maha arvata see väärtus, mis abikaasa varasoetise vahekorra kestel annetis-tega või muul viisil sihilikult vähendas oma vara selleks, et ta abikaasa ei saaks osa soetisvarast (§ 305).

Soetisvara jagamist ja vastava osa väljaandmist võib nõuda ainult varasoetise vahekorra lõppemisel. Enne seda ei ole soetisvara osa väljanõudmine loovutatav ega panditav (§ 306).

Kokkuleppe puudumisel toimub vara jagamine seesuguste esemete suhtes, mis on jagatavad tundurva väärtuse kaotusega, natuuras; muude esemete suhtes arvatakse osasaamiseks õigustatud isik kaasomanikuks vastavas murdosas; kui aga säärane jagamisviis pole teostatav mõnel põhjusel, võib osa-saamiseks õigustatud pool nõuda osa väljaandmist rahas. Elusolev abikaasa võib oma varast osa väljaandmise suhtes kasustada edasilükke soodustust teatava ajani või tarbe korral kuni enda surmani, kui varaosa edasilükkamata väljaandmine põhjustaks vara hävimise või selle abikaasa teenimatu kahjus-tamise muul viisil. Abielu lahutamise korral võib seda soo-dustust kasustada ainult süütuks tunnistatud pool. Kuid edasi-lükkamine on võimalik ainult siis, kui selle kasustaja annab teisele poolele küllaldase kindlustuse (§ 311).

Abielulepinguga võimalikke varasüsteeme, varaühendust, varaühisust ning varalahusust käsitleb eelnõu § 313—352. Need süsteemid on rajatud BES, Šveitsi ZGB ja Saksa BGB põhimõttele. Varasoetise süsteemi allikaks on osutunud pea-asjalikult Ungari tsiviilseadustiku eelnõu ning Rootsi pere-konnaseadus.

II osa. Vanemad ja lapsed.

1. Abielulised lapsed. Abieluliseks loetakse laps, kes on sündinud mitte enne kui 181 päeva pärast abielu sõl-mimist ning mitte hiljem kui 302 päeva peale abielu lõppu (§ 353—356). Hagi lapse mitteabieluliseks tunnistamise üle peab abielumees tõstma lapse ning naise vastu ühe aasta jooksul, arvates lapse sündimisest teadasaamisest. Kui abi-elumees on surnud enne vaidluse tähtaja möödumist, jäänud teovõimetuks, ta asukoht on teadmata või mõnel muul põh-jusel pole võimalik talle teatada lapse sündimisest, siis võib igauks, kellel on pärimisõigus ühes lapsega või lapse ase-

mel, tõsta vaidlust lapse abielulisuse vastu ühe aasta jooksul pärast lapse sündimisest teadasaamist (§§ 354, 357).

Vanemlikku võimu lapse üle tarvitavad vanemad ühiselt. Arvamuste lahkumineku korral on isa tahtmine otsustav. Kui aga ema leiab isa tahtmise lapsele kahjuliku olevat, võib ta hoolekandekohut paluda teha vastavaid korraldusi. Hoolekandekohus võib säärasel korral lapse kasvatuse panna ka üksnes ema peale (§ 361). Samuti on mõlemad vanemad kohustatud kandma laste ülalpidamise ja kasvatuse kulud põhimõtetel, nagu need on kehtivad abielulise kooselamise ülalpidamise kulude kohta abikaasade vahel. Need eeskirjad on samuti kohaldatavad juhul, kui vanemate abielu on lahutatud (§ 363). Kui lapsel pole võimalik ülalpidamist saada vanemalt, siis on ülalpidamise andmiseks kohustatud vana-vanemad ja kaugemad ülenejad (§ 362).

Lapsed omalt poolt peavad jõudumööda hoolitsema vanemate eest, neid toitma ja ülal pidama. Kui lapsed ei suuda vanemaile ülalpidamist anda, siis on ülalpidamiseks kohustatud lapselapsed ja kaugemad sugulased (§ 369).

Vanemliku võimu all oleva lapse vara on isa valitsemisel, kuid ka ema võtab selle vara valitsemisest osa samas ulatuses, nagu naine ühisvara valitsemisest varauhenduse vahekorras abikaasade vahel (§ 373).

Alaealise lapse abiellumisega lõpeb vanemlik võim, kuid vanemad on lapse vara hooldajateks tema täisealiseks saamiseni (§ 382). Kui vanem on eestkoste all, või on võimetu või takistatud teostama vanemlikku võimu, siis jääb vanemliku võimu teostamine lapse isiku ning tema vara valitsemise suhtes peatuma. On vanem hoolekande all, siis jääb vanemliku võimu teostamine peatuma lapse vara valitsemise suhtes (§ 385).

Hoolekandekohus võib omal algatusel või vastava vanema palvel ennistada äravõetud vanemliku võimu, kui põhjused on ära langenud, kuid säärane ennistamine ei või toimuda enne aasta möödumist vanemliku võimu lõppemisest (§ 387).

2. Mitteabielulised lapsed. Selles küsimuses sisaldab eelnõu tunduvald muudatusi, võrreldes kehtiva BES-ga.

Uue instituudina näeb eelnõu ette vallaslapse tunnustamist tema loodusliku isa poolt, mis võib toimuda: 1) vastava avalduse protokollimisega tunnustajate juuresolekul pere-

konnaseisuametniku juures; 2) notariaalaktiga ja 3) viimse tahteavaldusega. Tunnustamine vajab ema, eestkostja või lapse enese nõusolekut, kui ta on ise täisealine. Nõusoleku avaldus peab toimuma samas vormis nagu tunnustamine ning kantakse perekonnaseisuregistrisse (§ 389).

Hagi vallaslapse isa kindlakstegemiseks peab olema tõstetud hiljemalt enne kahe aasta möödumist lapse sündimisest, välja arvatud juhud, kus mõjuvad põhjused õigustavad ka hilisemat hagi tõstmist. Hagi võib tõsta enne lapse sündimist, kuid seda ei või otsustada enne sündimist (§ 391). Praegusele BES § 165 vastav eelnõu § 392 on saanud järgmise väljenduse: „Kohtuotsusega loetakse mitteabielulise lapse isaks see, kelle kohta on tõendatud, et tema on lapse emaga sigitamise ajal suguliselt kokku elanud, kusjuures ei ole tõendatud olud, mis õigustavad tõsist kahtlust, kas ta on lapse looduslik isa. Sigitamise ajaks loetakse aeg 181 kuni 302 päevani enne lapse sündimist.“

Vallaslaps omab isa suhtes, kes teda on seaduslikus korras tunnustanud, abielulise lapse õigused ning kohused ning ta saab isa perekonnanime (§ 396). Tunnustamine pole nende tagajärgedega võimalik aga laste suhtes, kes on sigitatud abielurikkumisega, kuni abielu pole lahutatud, või veresegamise süüteoga. Kohtuotsusega vallaslaps omandab isa poolt seaduslikus korras tunnustatud lapse õigusliku seisundi, kui ema ja laps seda nõuavad ühes isa kindlakstegemise haviga ja laps oli sigitatud süüteoga või ema üle võimu kurjasti tarvitamisega. Seda õigust ei saa aga laps, kes on sigitatud abielurikkumisega, kuni see abielu pole lahutatud, või veresegamise süüteoga (§ 397). Vallaslaps on õigustatud saama oma isalt ülalpidamist kuni 16-aastaseks saamiseni vastavalt isa ja ema varaseisule ja elujärjele, kuid nõnda, et isa vähemalt samal määral võiks täita ülalpidamiskohust ka oma perekonna ja abieluliste laste vastu (§ 398). Vallaslapse ülalpidamiskulud kannavad isa ja ema vastavalt oma maksuvõimele samadel alustel, nagu abielulise kooselamise kulud abikaasade vahel. Peale lapse isa ja ema kannavad neid ülalpidamiskulusid lapse muud sugulased üldisel alusel (§ 399). Ülalpidamisraha võib nõuda möödunud aja eest, kuid mitte rohkem kui kahe aasta eest (§ 400). Lapse ülalpidamise kohustus läheb üle ka isa pärijale, kuid pärija on õigustatud ülalpidamise asemel lapsele ühekordselt maksuma sellise raha-

summa, mis laps saaks sundosana, kui ta oleks abieluline (§ 401). Kokkuleppeks isa ja lapse vahel viimase seaduslike esindajate kaudu ülalpidamise kohta tulevase aja eest või ülalpidamise asemel ühekordselt antava rahasumma kohta on vajalik hoolekandekohtu luba. Tasuta loobumine ülalpidamisest tuleva aja kohta on tühine (§ 403).

Isa on kohustatud tasuma emale sünnitamiskulud, samuti ülalpidamiskulud kahe nädala jooksul enne ja kuue nädala jooksul pärast sünnitamist, suuruses, nagu seda mõlemate varaseisu ja elujärje kohaselt peetakse õiglaseks. Teatud tingimustel võib ülalpidamise andmist pikendada, kuid mitte üle kahe kuu enne ja kolme kuu pärast sünnitamist (§ 404). Perekonnaseisuametnik, kes registreerib vallaslapse sünni, teatab sellest viivitamata kohalikule hoolekandekohtule, andes üles lapse ema nime ja elukoha. Hoolekandekohus peab selgitama, kas lapse ülalpidamine isa toetuseta on kindlustatud, ja määrab tarbe korral lapsele hooldaja. Ka lapse ema võib raseduse ajal, samuti pärast lapse sünnitamist ise paluda hoolekandekohtult lapsele hooldaja määramist (§ 405). Hooldaja on lapse esindajana õigustatud nõudma kohtulikult lapse isa kindlakstegemist ja isalt ülalpidamisraha lapsele, ta peab lapse ema aitama nõuga ning teoga (§ 519).

3. Lapse abieluliseks tunnistamine. Vallaslaps omandab, kui tema isa ning ema abielluvad, abielulise lapse õigused ning kohustused, arvates abiellumisest, ja kantakse abielulise lapse perekonnaseisuregistrisse. Registrisse kandmata jätmine ei võta aga lapselt abielulise lapse õigusi ega kohuseid (§ 406). Abieluliseks tunnistatakse ka laps, kui tema vanemad olid kihlatud ja abiellumine osutus võimatuks ühe kihlatu surma või abiellumisvõime kaotamise tagajärjel. Säärasel juhul võib kohus tunnistada lapse abieluliseks teise kihlatu või lapse enese nõudel (§ 407).

4. Lapsendamine. Lapsendada võib isik, kes vähemalt 35 a. vana ja kel pole endal abielulisi lapsi. Lapsendaja peab olema vähemalt 18 a. vanem kui lapsendatav. Oma vallaslapse lapsendamisel pole need vanusemäärad takistavad (§ 408). Abielus isik võib lapsendada või olla lapsendatavaks ainult teise abikaasa nõusolekul. Ühiselt võib lapsendada ainult abielupaar (§ 410). Lapsendatu ei kaota lapsendamise tõttu õigusi ega kohuseid oma looduslike vanemate ja sugulaste suhtes (§ 416). Lapsendamist võib lõpetada ainult

kohtuotsusega, kui lapsendaja ning lapsendatav avaldavad vastastikku selleks oma nõusoleku. Lapsendatu võib kohtus vastava hagiga taotella lapsendamise lõpetamist ühe aasta jooksul, arvates täisealiseks saamisest või kui selleks on mõjuvaid põhjusi; lapsendaja võib omalt poolt taotella lapsendamise lõpetamist, kui ta esitab lapsendatu vastu pärimisest kõrvaldamise põhjuse. Oma vallaslapse suhtes ei saa lapsendamist üldse lõpetada (§ 417). Lõpetamine kaotab lapsendamise igasugused edaspidised tagajärjed.

P ä r a n d u s õ i g u s .

I o s a . Ü l d e e s k i r j a d .

Kolmanda raamatu Tsiviilseadustiku eelnõust moodustab pärandusõigus, võttes enda alla 353 §-i (§ 527—849) senise 1216 §-i asemel BES-s. Selline ruumiline kokkuhoid on saavutatud mitmel teel: esiteks ühtlusõiguse loomisega seniste partikulaar- ja singulaarõiguste (leskede pärimises) asemele ja teiseks väljenduste lühendamisega ning kokkuhoiuga. Ainestiku esitamise järjekord on üldjoontes sama mis BES-ski, kuigi aine jaotamise viis on nagu muudeski raamatutes teisugune kui BES-s. Ta jaguneb kolme ossa: 1. osa — üldeeskirjad, 2. osa — pärimise alused, 3. osa — pärimise käik.

Üldeeskirjad jagunevad kolme peatükki, milledest esimene käsitleb päranduse mõistet, teine — päranduse hoidu ja kolmas — pärimisvõimet ja pärimiskõlbmatust.

1. Päranduse mõiste (§§ 527—529). „Pärandus on isiku kogu varandus tema tõelise või seaduslikult eeldatava surma ajal, kõigi õiguste ja kohustega, mis ei kustu isiku surmaga. Pärandus loetakse juriidiliseks isikuks, kuni ta läheb üle pärijatele“ (§ 527). „Pärandus läheb tervikuna üle ühele või mitmele pärijale. Seaduse eeskirjad päranduse kui terviku kohta maksavad ka iga kaaspärija pärandusosa kohta“ (§ 529). Nende lausetega on ka eelnõus võetud aluseks universaalsuktsessiooni põhimõtte ja, nagu näeme edaspidi, täielikumal kujul kui BES-s, sest juhud, kus pärandustombust mõned õigused lähevad järeletulijatele erialustel, on jäänud tähtsusetuiks.

BES-s abikaasade seadusjärgne pärimine polnudki õieti

pärimine universaalse suktsessiooni alusel², vaid pigemini seaduslik legaat: üleminek singulaarse suktsessiooni alusel. Eelnõu järgi aga, nagu näeme edaspidi, pärivad ka abikaasad nn. universaalse suktsessiooni alusel³. Ka puuduvad eelnõus eri eeskirjad päritud varade ja loomulikult ka „Erbgüter'ite“ pärimise kohta, mis killustasid BES-e süsteemis universaalse suktsessiooni põhimõtet. Ja kui öeldule lisada veel seda, et eelnõus puudub BES-e art. 2656 taoline norm, mille põhjal heausklik pärija vastutas ainult saadud päranduse asjadega, siis võime konstateerida, et eelnõu päranduse mõiste on vabanenud germaani õiguslikust infiltratsioonist ja on enam-vähem konsolideerunud romanistliku universaalsuktsessiooni mõistesse.

2. Päranduse hoiuks tarvilikke korraldusi teeb kohus neilsamul juhtudel, mil praegugi BES-e järgi, s. t. kas pärijate eneste algatusel või kohus omal algatusel, kui pärijad või mõned neist on teadmata jne. (vt. BES art. 2589).

3. Pärimisvõime ja pärimiskõlbmatkus (§§ 534—539). Pärimisvõime kuulub igale õigusvõimelisele isikule. Füüsiline isik peab pärimise avamisel elama; embrüo on pärijaks sel eeldusel, et ta elusalt sünnib. Juriidiline isik peab olemas olema pärimise avamisel. Pärimisvõime peab olema pärimisele kutsumise ajal ning kestma päranduse vastuvõtmiseni ja tingimisi nimetatud pärija puhul ka tingimuse kättejõudmiseni.

Järelpärijaks võib olla füüsiline isik, kes pärimise ajal veel ei olnud sigitatud, ja tulevane juriidiline isik, kes selleks ajaks polnud veel tekkinud. Pärimiskõlbmatuse juhud, s. o. juhud, kus pärija või legataar kaotab pärimisõiguse, on võrreldes BES-ga tunduvalt vähenenud ja on ühte ainsasse §-i (536) koondatud. Nimelt loetakse pärimiskõlbmatuks: 1) kes teadvalt ja seadusvastaselt surmas või katsus surmata pärandaja või eelpärija; 2) kes teadvalt ja seadusvastaselt

² Abikaasad saavad teatud esemete liigi või murdosa sellest, või saavad mõne eriõiguse, näit.: vilikasustuse teatavaile esemetele; abikaasad ei vastuta üldreegli järgi oma varandusega võlgade eest, seega ei astu nad pärandaja kohustustesse, vaid vastutavad teataval juhul pärandajalt saadud väärtuse ulatuses jne.

³ Ainsa erandiga: kui abikaasa pärib koos teise järjekorra pärijataga või vanavanematega, saab ta eelosana abikaasade ühise koduse sisseseadu hulka kuuluvad asjad, millede kohta kehtivad legaadi eeskirjad (§ 554).

asetas pärandaja niisugusesse seisukorda, milles viimane kuni oma surmani oli võimetu tegema korraldust surma korraks või seda muutma; 3) kes teadvalt ja seadusvastaselt sundimisega või pettusega takistas pärandajat teha korraldust surma korraks või seda muuta või samal viisil sundis seesugust korraldust tegema või muutma; 4) kes teadvalt ja seadusvastaselt kõrvaldas või muutis kehtivusetuks pärandaja poolt surma korraks tehtud korralduse niisuguses olukorras, milles pärandajal enam võimalik ei olnud seda uuendada; 5) kes kuritahtlikult rikub temal lasuvat kohust pärandajale ülalpidamist anda. Päriskõlbmatust kustub pärandaja poolt andeksandmisega. Päriskõlbmatust tunnistatu loetakse mittekutsutuks ja tema asemele astub, tagasiulatuva jõuga, see, keda oleks kutsutud siis, kui päriskõlbmatu ei oleks päranduse avanemise ajal olnud elus.

II osa. Pärimise alused.

1. Osa „Pärimise alused“ jaguneb viide peatükki: üldeskirjad, pärimine seaduse järgi, pärimine testamendi järgi, pärimine ja sellest loobumine lepingu järgi, sundosa pärimine.

Sootuks lahkuminev kehtivast õigusest on pärimine seaduse järgi (2. ptk.). Seadusjärgseteks pärijateks on sugulased, abikaasa ja riik. Üldjoontes on ka kehtiva õiguse järgi needsamad seadusjärgseteks pärijateks, kuid eelnõus on täiesti uutele alustele rajatud nende pärijate kutsumise järjestus, suhe abikaasa ja sugulaste vahel ja piiratud on sugulastest-pärijate ring. Sugulastest-pärijate järjestus ei põhine enam Justinianuse päriskorral, mis BES-e art. 1880 fikseeritud, vaid põhineb nn. tüvikondade süsteemil. Abikaasad pärivad koos surnud abikaasa sugulastega, kuid nad ei päri enam teatavaid konkreetseid esemete liike, vaid universaalse suksessiooni alusel teatava murdosa kogupärandusest⁴ vahet tegemata soo vahel ja sõltumatult laste olemisest või puudumisest⁵.

⁴ Erandina, pärides koos II järjekorra või kaugemate pärijatega, saab ta peale murdosa veel eellegaadina koduse sisseseadu.

⁵ Murdosa suurus sõltub sellest, kas abikaasa pärib koos pärandaja alanejatega, kes võivad olla samal ajal ka abikaasa-pärija lapsed, kuid võivad seda ka mitte olla, või kaugemate sugulastega. Vt. tagapool.

Kui pole sugulasi ega abikaasat, kes pärivad, siis pärib riik, kuna mitmesugused korporatsioonid, nagu BES seda tunneb (linnad, kirikud, vennastekogudused, ülikool), on kõrvalle jäetud.

Vaatleme seadusjärgset pärimist üksikasjalisemalt, sest see esineb, võrreldes kehtiva seadusega, täiesti uues korras. Kõigepealt sugulaste pärimine (§§ 547—552). Sugulastest pärijad on jagatud nelja järjekorda, kusjuures iga järjekorra kujundab üks tüvi ehk tüvikond, s. t. ühisest isikust põlvnevate alanejate koondis. Esimese järjekorra moodustavad pärandaja alanejad sugulased, teise — pärandaja vanemad ja nende alanejad, kolmanda — pärandaja vanavanemad ja nende alanejad, neljanda vanavanemate vanemad ja nende alanejad. Viimastega lõpeb veresugulaste seadusjärgne pärimine. Sugulasi kaugemast järjekorrast ei kutsuta pärimisele, kui lähemast järjekorrast on neid olemas. Mis puutub sugulusse kui seadusliku pärimise alusesse, siis on see tunnustatud laiemalt kui BES-s. Uudsuseks on mitteabielulise lapse pärimisõigus isa järel, kui laps on isa poolt seaduslikus korras tunnustamisega või kohtuotsusega omandanud isa suhtes abielulise lapse õigused ja kohused. Samadel tingimustel pärib isa oma mitteabielulise lapse ja selle alanejate pärandit (§ 544 II 1.). Lapsendatuil on lapsendajate järel sama pärimisõigus nagu abielulistel lastel. Lapsendaja ülenejate ja külgsugulaste pärandit nad ei päri, kuna alanejate pärandit nad pärivad üldistel alustel. Lapsendatu pärandit pärivad tema veresugulased, lapsendaja ja selle alanejad ühistel alustel (§ 546).

Nagu juba öeldud, on pärijateks esimeses järjekorras pärandaja alanejad sugulased, s. t. lapsed, lapselapsed jne. Lähem alaneja kõrvaldab kaugema; kaugemad astuvad eelsurnud lähema alaneja asemele viimase osasse. Samas kauguses olevad alanejad pärivad ühesuurustes osades (vt. § 547). Seega esimese järjekorra pärijad ei erine BES art. 1880 I klassi pärijaist. Teises järjekorras pärivad pärandaja vanemad ja nende alanejad. Kuid nad ei päri alati koos, nagu see kehtivas õiguses on, vaid kui mõlemad vanemad elus, siis pärivad nad üksi ja ühesuurustes osades. Ainult sel korral, kui pärandaja isa või ema elus ei ole, astuvad surnud vanema asemele tema alanejad, seega siis pärandaja vennad ja õed või viimaste alanejad. Kui aga surnud vanemal ei ole ala-

nejaid olemas, siis pärrib tema üleelanud abikaasa üksi. Võrreldes BES-ga läheb eelnõu praegukehtivast õigusest lahku veel selle poolest, et teises järjekorras, koos täisvendadega ja -õdedega pärivad ka pärandaja poolvennad ja -õed, kuigi väiksemas osas kui esimesed ja nimelt selle vanema tüves, kes ühine oli, kuna täisvennad ja -õed pärivad mõlemate vanemate tüves. Kolmanda järjekorra (vt. § 549) moodustavad pärandaja vanavanemad ja nende alanejad. Ka siin, kui nad kõik on elus, siis pärivad nad üksi ja ühesuurustes osades. Eelsurnud vanavanema asemele astuvad tema alanejad. Kui temal alanejaid ei ole, siis pärrib tema osa teda üleelanud abikaasa, kui aga ka viimane on juba surnud, siis viimase alanejad. Kui päranduse avamise ajal on surnud mõlemad vanavanemad kas isa või ema poolt küljest, ega ole olemas ka nende alanejaid, siis pärivad teise poole vanavanemad või nende alanejad üksi. Ka selles järjekorras lähem alaneja kõrvaldab kaugema; kaugemad pärivad kokku niipalju, kui oleks saanud see, kelle kaudu nad pärijaga on sugulased. Kes esimeses, teises või kolmandas järjekorras kuulub mitmesse tüvikonda, see pärrib igas tüvikonnas temale kuuluva osa; iga seesugune osa loetakse omaette pärandusosaks (§ 550). §§ 547, 548, 549 kõnelevad kaugema alaneja astumisest lähema alaneja asemele ainult viimase surma korral enne päranduse avanemist, kuid säärane asemeleastumine võib toimuda ka muudel juhtudel, nagu selgub eelnõu muudes kohtades väljendatud sätetest. Need juhtumid on loobumine pärandist (vt. § 755), pärimiskõlbmatuse (§ 536), pärandist ilmajätmine sundosa õigusega. Ainult sel korral, kui keegi seaduslikult pärimisest lepinguga on loobunud, ei astu alanejad tema asemele (§ 721).

Seadusjärgseteks pärijateks neljandas järjekorras on pärandaja vanavanemate vanemad ja nende alanejad. Kui pärandi avanemise ajal on elus vanavanemate vanemad või mõned nendest, siis pärivad nemad üksi.

Kui neid on mitu, siis pärivad nad ühesuurustes osades, vahet tegemata, kas nad kuuluvad ühte või mitmesse joonda. Kui päranduse avanemise ajal vanavanemate vanemad enam ei ela, siis pärrib nende alanejatest see, kes pärandajale sugulusastme järgi kõige lähemal seisab. Kui ühelähedasi on mitu, siis pärivad nad ühesuurustes osades. Vanavanemate vanematega ja nende alanejatega lõpeb veresugulaste

seadusjärgne pärimisõigus (§ 551). Kui võrrelda neljanda järjekorra pärijaid eelmistega, siis, nagu nähtub tsiteeritud §§-dest, pole siin enam tegemist tüvikondadega, vaid otsustav on lihtsalt suguluse lähedus, ilma et oleks asemeleastumise õigust. Olgu mööda minnes veel tähendatud, et neljanda järjekorra pärijaid üldse ei kutsuta pärimisele, kui pärijal jäi järele abikaasa, kes siis üksi kõik pärib.

Abikaasa pärimisõigus surnud abikaasa järel on suurenenud võrreldes BES-ga ja ta pärandusosa suureneb, mida kaugemad on pärandajale sugulastest pärijad; ta eraldab hoopis mõned kolmanda ja kõik neljanda järjekorra pärijad. Ta pärib: 1) esimese järjekorra pärijate kõrval — lapseosa, kui aga lapseosa on väiksem kui $\frac{1}{4}$ pärandusest, siis $\frac{1}{4}$; 2) teise järjekorra pärijale ja vanavanemate kõrval $\frac{1}{2}$ pärandusest, kui aga on järele jäänud vanavanemaid või surnud vanavanemate alanejaid, siis pärib üleelanud abikaasa ka selle osa, mis neile alanejatele oleks kuulunud § 549 järgi. Kui ei ole olemas ei I, II järjekorra sugulasi ega vanavanemaid, siis pärib üleelanud abikaasa üksi terve pärandi. Kui abikaasa pärib ühes pärandaja sugulastega II järjekorrast või vanavanematega, siis saab ta peale pärandusosa veel seadusliku eelosana ühise koduse sisseseadu hulka kuuluvad asjad, kuivõrra need ei ole kinnistu päraldis.

Uudsusena esineb eelnõus § 555, mille järgi üleelanud abikaasal ei ole pärimisõigust ega õigust eelosa peale, kui pärandaja oma surma ajal oli õigustatud nõudma abielulahutust abikaasa süü pärast ja oli juba esitanud lahutamisnõude.

Kui pole pärimisõiguslikke sugulasi, abikaasat või kui nad pärandit vastu võtta ei saa või ei taha, siis on pärijaks riik, kuna mitmesugused korporatsioonid, kes BES-e järgi enne riiki tulid, on eelnõust välja jäetud.

2. Testamendijärgne pärimine. Sellest peatükist 1. jagu sisaldab üldeeskirja testamendi mõiste, testamendi tegemise võime, tahtepuute ja motiivi mõju kohta, millede juures pole vaja pikemalt peatuda. 2. jagu, mis käsitleb testamendi vormi, pakub seevastu rohkem huvi, sest on uus võrreldes kehtiva õigusega. See käsitleb kolme testamendiliiki: avalikku testamenti (1. jaotis), kodust testamenti (2. jaotis) ja erakorralist testamenti (3. jaotis).

Avalik testament tehakse pärandaja poolt notari osa-

võtul ja kahe tunnistaja juuresolekul aktiraamatusse kandmisega või hoiule andmisega. Testamendi tegemisest ei või notarina ega tunnistajana võtta osa: 1) pärandaja praegune või endine abikaasa; 2) pärandaja lähemad sugulased ja hõimlased; 3) isik, kelle kasuks testamendis midagi määratakse, või kes seisab selle isikuga eelmistes punktides ettenähtud vahekorras, vastasel korral tühistub testamendis määrus, mis tehtud osavõtja või temaga p. 1 või 2 ettenähtud vahekorras seisva isiku kasuks (§ 567). Tunnistajana ei või osa võtta: 1) alaealised; 2) kes kaotanud õiguse olla tunnistajaks; 3) kes teatava keha- või vaimuvea pärast ei suuda aru saada aktist; 4) notari abikaasa või lähedased sugulased (vt. § 567 p. 1 ja 2); 5) notari teenistuses seisvad isikud. Testamendi tegemise protseduuri suhtes notari ees pole erilisi lahkuminekuid praegusest korrast. Olgu tähendatud, et tunnistajaid peab olema kaks. Ka hoiule andmisega avaliku testamendi tegemiseks on vajalik kahe tunnistaja juuresolek ja testaatori avalduse tõestamist allkirjaga (§ 574) nende poolt. Avalik testament võib konverteeruda koduseks testamendiks, kui ta ei saa kehtiv olla avalikuna ja sisaldab koduse testamendi nõudeid.

Kodust testamenti võib teha ainult kirjalikult ja sealjuures on vajalik kahe tunnistaja juuresolek ja nende poolt allkirjaga tõestamine. Holograafiline, s. t. säärane testament, mis kirjutatud testaatori oma käega algusest lõpuni, sealjuures ära tähendades tema tegemise koha ja aja, on kehtiv ka siis, kui ühtegi tunnistajat juures ei ole (§ 580). Erakorralist (senist nn. privilegeeritud) testamenti võidakse teha ainult siis, kui erakorralised olud, nagu lähedane surmaoht, liiklemise sulgemine, taud või sõjategevus võtavad pärandajalt võimaluse muus vormis testamenti teha. Erakorraline testament tehakse viimase tahte suulise avaldusega kahele tunnistajale, kes selle avalduse peavad kirjalikult üles tähendama ja allakirjutatult edasi andma kohtule ühes vastava avaldusega või kirja asemel tegema üheaegse suulise avalduse kohtule protokollis kandmiseks (§§ 582 ja 583).

Erakorraline testament kaotab maksvuse, kui tema tegemise ajast möödub üks kuu ja testaator veel on elus; tähtsust peatub aga seni, kuni testaatoril puudub võimalus korralist testamenti teha (§ 584).

3. jagu käsitleb testamendi sisu. 1. jaotis — üldeeskir-

jad — sisaldab suurel arvul dispositiivseid määrusi tahte tõlgendamise kohta, mis juba BES-le tuntud. Ainult mõned neist tuleb ära märkida oma uudsuse tõttu. Nii § 588 määrus: kui testaator on teinud testamendi oma laste kasuks, nende nimesid ja pärandusosi ära tähendamata ja enne testamendi tegemist mõni lastest on juba surnud, jättes järele alanejad, siis loetakse kahtluse korral korraldus tehtuks ka surnud, lapse alanejate kasuks sel määral, mil nad seadusjärgsel pärimisel astuksid surnu asemele. Samuti ka § 589: kui testaator on testamendis teinud korralduse oma alaneja kasuks ja see peale testamendi tegemist sureb, jättes järele alanejaid, siis loetakse kahtluse korral testament tehtuks ka nende viimaste kasuks, kuivõrra nad seadusjärgsel pärimisel astuvad surnu asemele. Testamendi jõusse jäämist soodustav tõlgendamine on ette kirjutatud uues redaktsioonis (§ 601). Uudsust sisaldab eelnõu § 602: „Maksvusetu on korraldus, mille testaator on testamendis teinud oma abikaasa kasuks, kui see abielu testaatori nõudel tühistati või lahutati pärast testamendi tegemist“ (vrd. BES art. 123). Üheväärseks abielulahutusega loetakse juhtumit, kui testaator oma surma ajal oli õigustatud nõudma lahutust abikaasa süü pärast ja oli lahutusnõude juba esitanud.

2. jaotis — pärija nimetamine — ei sisalda oluliselt uut.

4. jaotis — järelpärija nimetamine — sisaldab rea uud-susi, mis on võetud osalt Sveitsi, suuremalt osalt Saksa tsiviil-seadustikust. BES art. 2318 väljendatud vormi asemele, mis lubab pärandajale testamentaarsele või seadusjärgsele päri-jale või fideikomissaarile peale panna fideikommiss, mää-rab eelnõu § 615, et „pärandaja võib testamendis määrata, et tema poolt pärijaks nimetatud isik peab eelpärijana tea-tava tähtaja või tingimuse kätte jõudmisel terve päranduse või osa sellest välja andma järelpärijale“. Kuid järelpärijale ei või niisugust kohustust peale panna. Legaatide korral-dus (5. jaotis, §§ 633—663) ei erine sisuliselt BES-e omast. Vahest ehk võiks konstateerida püüdu legaadi objekti tera-vamalt piiritella pärandist, sest BES art. 2260 mainitud pärandi murdosa legeerimine ei näi eelnõu § 633-sse enam mahtuvat. Käsitis ja sihtmääratis (6. jaotis) on saanud eel-nõus uue korralduse, peamiselt Saksa õiguse eeskujul. Käsu-tise täitmist võivad nõuda pärijad ning see, kes käsutuskohu-sliku isiku äralangemisel tema asemele astuks pärijana või

legataarina, ja kui käsutise täitmine on avalikkudes huvides, siis võib täitmist nõuda ka vastav ametiasutis (§ 665). Sihtmääratiseks nimetab ta säärast korraldust, millega testator oma pärandi kas tervelt või osalt määrab sihtvarandusena teatavaks otstarbeks, andes selle valitsemise mõnele füüsilisele või juriidilisele isikule või ellu kutsudes iseseisva sihtasutise. Sihtmääratise täitmise eest hoolitseb testamenditäitja või pärija, kui nad seda aga ei tee, siis määratakse kohtu poolt hooldaja testamenditäitja õiguste ja kohustustega.

Testamenditäitjate küsimuses (7. jaotis) pole sisulisi muudatusi, kui siia mitte arvata § 672, kus, vastandina BES art. 2456-le, nõutakse testamenditäitja kinnitamist hoolekandekohtu poolt.

Testamendi äramuutmine testatori poolt (8. jaotis) toimub üldiselt samul alusel kui BES-s, välja arvatud § 688 väljendatud määrus, mille järgi tahteavaldusega testamendi äramuutmine peab toimuma testamendi vormis.

Vastastikustest testamentidest tunnustab eelnõu (9. jaotis, §§ 690—697) ainult nn. korrespektiivseid, s. t. sääraseid, kus ühe pärija nimetamise kehtivus on tingitud teise pärija nimetamise kehtivusest ja sedagi ainult abikaasade vahel. Ka vastastikused testamendid on tühised mitte ainult siis, kui testatorite abielu on tühine või lõpeb enne ühe testatori surma, vaid neid võib ka tühistada, kui üks testator enne oma surma oli õigustatud tõstma ja on tõstnud teise testatori süü pärast abielu tühistamise või lahutamise nõude (§ 693).

Testamendi avamise küsimuses (10. jaotis, §§ 706—714) pole erilist märkida peale selle, et testator ei saa ära keelata testamendi esitamist kohtule (§ 699).

Vaidluse küsimuses testamendi vastu (§§ 706—714) pole palju uut. Ainult sundosa instituudi sissetoomine eelnõusse on põhjustanud käesolevasse jaotisse mahutama seni ainult Kuramaa osas leiduvaid BES art. 2793 ja 2794 eeln. §§ 712 ja 713 näol.

3. Pärimine ja pärimisest loobumine lepingu järgi. Seadusjärgse ja testamentaarse pärimise kõrval eelnõu tunnustab nagu BES-ki pärimist ja pärimisest loobumist lepingu järgi, peajoontes senistel alustel. Märkida

tuleks pärandaja korraldusõiguse kitsendust elavate vahel järgmiselt: 1) kui pärandaja on teinud kingituse, sihiga teha kahju lepingujärgsele pärijale, siis võib lepingujärgne pärija pärast pärandi vastuvõtmist 3 aasta jooksul nõuda kingisaajalt kingi väljaandmist õigustamata rikastumise eeskirjade järgi (§ 717); 2) kui pärandaja on legaadi eseme hävitanud, vigastanud või võõrandanud sihiga teha kahju lepingujärgsele pärijale, siis peab pärija legaadi asemel maksma legataarile selle väärtuse (§ 718). Pärandist lepinguga loobumisel, mida teinud pärandaja alaneja või külgsugulane, ulatub loobumise kehtivus ka loobuja alanejatele, kui lepingus ei ole määratud teisiti (§ 721 I l.). Lepingud tuleb teha ainult aktiraamatusse kandmisega lepinguosaliste üheaegse tahteavalduse põhjal (§ 723). Sääraste lepingute tühistamine võib toimuda ainult vastastikusel kokkuleppel kirjaliku lepinguga (§ 724).

4. Sundosade pärimine. Testaatori vabadust kitsendab eelnõu senise päritud varade süsteemi asemel sundosa instituudi sissetoomisega, mis BES-e järgi kehtis ainult Kuramaal. Sundpärijateks on need pärandaja järelejäänud alanejad, vanemad ja abikaasa, kes seaduse järgi pärimisele on kutsutud (§ 733). Sundosaks on pool vastava pärija seadusjärgsest pärandiosast. Sundosast võib alanejat ilma jätta, kes: 1) püüab võtta pärandaja või tema abikaasa või pärandaja teise alaneja elu; 2) on pärandaja enese või tema abikaasa vastu korda saatnud teo, milles sisalduvad kuriteo tunnused; 3) on vägivalda tarvitanud pärandaja või tema abikaasa isiku (kui alaneja temast põlvneb) kallal; 4) ei anna pärandajale ülalpidamist; 5) elab autut või kõlbustvastast elu vastu pärija tahtmist. Isa või ema võib pärandaja sundosast ilma jätta p. 1, 2 ja 4 ettenähtud põhjustel. Oma abikaasat võib pärandaja sundosast ilma jätta, kui ta on õigustatud nõudma lahutust abikaasa süü tõttu (§§ 738—740). Sundosast ilmajätmine ja selle põhjus peab olema testamendis väljendatud. Põhjust tõendama peab see, kes ilmajätmisest saab kasu. Õigus sundosast ilma jätta kustub andeksandmisega. Sundosast põhjusetu ilmajätmise korraldus tunnistatakse sundpärija nõudel kehtivusetuks; kui sundpärijale on küll midagi määratud, kuid vähem tema sundosast, siis on tal õigus nõuda täiendamist.

III osa. Pärimise käik.

1. Esimene peatükk (§§ 744—758) käsitleb päranduse vastuvõtmist ja sellest loobumist. Eelnõu peab kinni senisest süsteemist, s. t. ei tee veel pärimisele kutsumisega kedagi pärijaks, vaid nõuab selleks tahteavaldust pärandit vastu võtta. Samuti kui BES, ei tee ka eelnõu kellelegi kohustuseks pärandit vastu võtta, vaid lubab ka sellest loobumist. Ainult riik pole õigustatud pärandist loobuma (§ 745). Kes loobub pärandist testamendi- või lepingujärgse pärijana, see ei või testamendis või lepingus temale määratud pärandit vastu võtta seadusjärgse pärijana, hoiab aga alal oma õigused sundosa peale. Kes on pärimisele kutsutud lepingu järgi ja samale pärandile ühtlasi ka testamendi järgi, see võib selle pärandi vastu võtta omal valikul kas ühe või teise järgi (§ 746). Pärandi vastuvõtmise või sellest loobumise tahe võib avalduda kas sõnaliselt või vaikides konkludentsete faktidega, kusjuures kehtivad samad presumptioonid, mis tuntud BES-ski.

Uudne on, võrreldes kehtiva õigusega, § 756 sisalduv määrus pärija kreditoride huvides: Kui pärimisele kutsutud isik, kes oma võlausaldajaid ei ole rahuldanud, loobub pärandist selle eesmärgiga, et see jääks tema võlausaldajale kättesaamatuks, siis võivad need või konkursivalitsus loobumise vastu vaidlust tõsta 6 kuu jooksul, kui nende nõudeid pole kindlustatud; kui nende vaidlus rahuldatakse, siis kuulub pärand vastuvõtmisele pärandi eraldamise kohta käivate eeskirjade järgi.

Ülejääk pärast õigustatud isikute rahuldamist pärandi eraldamise korras läheb eeskätt pärija võlausaldajatele ja sellest ülejääk langeb pärijatele, kelle kasuks loobumine on aset leidnud.

Teine peatükk, mis käsitleb pärandushagi (§§ 759—767), ei sisalda sisuliselt midagi uut, välja arvatud hagi aegumise tähtaja pikenemist senise tähtaasta pealt kahe aastani (vrd. BES art. 2620 ja eeln. § 767).

2. Pärija õigusi ja kohuseid käsitlev peatükk (3.) jaguneb kolme jakku. Neist esimene (§§ 768—777) sisaldab üldeeskirja õiguste ja kohuste ülemineku kohta pärijale resp. nende kustumist konfusiooni tagajärjel. Siin näiliselt pole küll suuri muutusi, kuid siiski on toimunud üks

oluline uuendus. Nimelt BES art. 2656 taoline norm, mis Eesti- ja Liivimaal kaitses pärijat, kes ei teadnud pärandi ülekoormusest võlgadega, puudub eelnõus ja seega pärija vastutus pärandusvõlgade eest ka oma varandusega on saanud reegliks, milleks ta Eesti territooriumi kohta käivas BES-e osas pole. Uuena esineb ka pärandaja perekonnaliikmetele, kes temaga kuni ta surmani elasid koos ühises majapidamises ja said temalt ülalpidamist, antud õigus ühe kuu jooksul pärast pärandaja surma endiselt kasustada ühise majapidamise esemeid ja saada pärandist ülalpidamist (§ 774).

Uues redaktsioonis ja sisult täiendatud esineb BES art. 2666 vaste § 777 näol, mis järjestab pärandi kohustused: esimeses järjekorras rahuldatakse pärandist pärandaja matmise kulud ja tema perekonna ülalpidamise kulud; teises järjekorras pärandi võlausaldajad; kolmandas täidetakse legaadid, käsutised ja sihtmääratised, mida vastavalt kärbitakse, kui pärandist ei jätku esimese ja teise järjekorra kohuste täitmiseks.

Inventuuriõiguse (2. jagu, §§ 778—784) osas pole olulisi muutusi märkida, välja arvatud ehk § 784, mille järgi inventuuri koostamisel pahatahtlikult toimunud pärija kaotab soodustuse ja vastutab pärandi võlgade eest täies ulatuses. Samuti pole märkimisväärset muutust toimunud eraldamisõiguses (§§ 785—788).

Neljäs peatükk, mis käsitleb kaaspärijate õiguslikke vahekordi, jaguneb kolme jakku. Esimene jagu sisaldab üldeeskirju (§§ 789—796) kaaspärijate õiguslikkude vahekordade üle omavahel kui ka kolmandate isikute suhtes; siin on püsima jäädud kehtiva õiguse juurde. Juurdekasvu õigus (§§ 797—807) on mõningate muudatustega kujundatud BES art. 2878—2896, s.t. seni ainult Kuramaa kohta kehtinud normide järgi, selle tunduva erandiga, et pärandaja võib juurdekasvu õiguse ära keelata.

3. Pärandi jagamise (3. jagu, §§ 808—839) korralduses on mõningaid uuendusi. Nii näit. ei saa kokku leppida pärandi jagamise edasilükkamiseks üle kümne aasta; kui pärija saab jagamisel päranduseseme, mis panditatud pärandaja võlgade kindlustuseks, siis lähevad temale üle ka vastavad võlad (§ 820).

Põllumajanduslikud kinnisasjad hinnatakse tulu järgi (keskmine tulu viimase viie aasta jooksul), teised kinnisasjad

turuväärtuse järgi; kui tulu järgi pole võimalik hinda kindlaks määrata, siis loetakse hinnaks kolm neljandikku turuhinnast (§§ 821, 825). Kui pärandaja ei ole määranud, kes tema pärijatest põllumajandusliku kinnisvara ühes inventariga peab saama, samuti, kui kaaspärijad selle kohta kokku ei lepi, siis määrab kohus pärandi jagamisel kinnisvara ühes inventariga sellele pärijatest, kes isiklikult põllumajandamiseks on kohasem; kui aga seesugust ei leidu või kui neid on mitu, siis sellele, kes kaaspärijatele nende osad kohe või kõige rutemini välja maksab (§ 826). Kui säärane kinnisvara jääb kaaspärijale, kes teistele ei suuda nende osasid välja maksta, siis määrab kohus olude kohaselt selleks tähtaajad, kuid mitte üle kümne aasta; ühtlasi kindlustatakse need nõudmised hüpoteegiga (§ 827). Kui pärija, kes on saanud säärase kinnisvara alla turuhinna, selle tervelt või osalt müüb enne kümne aasta möödumist, siis on kaaspärijail õigus nõuda oma pärandusosade täiendamist vastavalt kinnisvara ja selle inventari turuhinnale päranduse jagamise ajal (§ 828).

Juurdearvamisele (*collatio*), mida tehakse enne pärandi jagamist, kuulub eelnõu järgi: 1) kõik, mis alanejad on pärandajalt saanud abiellumise puhul või elujärje sisseseadmiseks; 2) alaneja hariduse ja elukutse ettevalmistamise peale tehtud kulud, kuivõrra need ületavad pärandaja jõukusele vastava määra; muu varanduslik tulu kuulub juurdearvamisele ainult siis, kui pärandaja tulu andmisel seda nimelt määras (§ 835). Täisealised lapsed, kes oma vanemaid ühises majapidamises on toetanud tööga või sissetulekutega, võivad vanemate pärandi jagamisel nõuda selle eest õiglast tasu, olgu siis, et nad on sellest tasust sõnaselgesti loobunud (§ 839).

Pärandi võõrandamise küsimuses (5. peatükk, §§ 840—849) on üks uuendus märkida, et ostja kannab vastutust pärandaja võlausaldajate ja legataaride ees ostulepingu sõlmimisest peale, olenemata sellest, et pärija vastutus kestab edasi; vastupidine kokkulepe pole kehtiv (§ 846).

Asjaõigus.

Asjaõigus võtab eelnõus enda alla neljanda ja viimase raamatu 410 §-ga, 1161 §-i asemel BES-s. See ligikaudu kolmekordne kokkuhoid on saavutatud esiteks üldosa juurde-

tulekuga. Loomulikult tuli sinna paigutada osa materjali, mis seni asetses asjaõiguse kohta käivates peatükkides, nagu asja mõiste ja liigid, asjade olulised osad, päraldised, vili jne. Teiselt poolt aga ka redaktsiooni kokkusurumise, liigse kasuismi väljajätmise ja välismaa seadustikkude eeskujul §§-de teksti pikendamisega ning paragraafide jaotamisega lõigenditesse. Eelnõu on täielikult loobunud pantvaldusest, mida BES käsitleb art. 1501—1568. Seevastu kohtame sätteid ja isegi terveid instituute, mis kas esinevad esmakordselt või asetsevad seni kohustusõiguse osas (nagu põlisrent) või eriseadustes. Täielikuks uudsuseks on kinnisvõla sissetoomine Saksa ja Šveitsi eeskujul. Ainestiku järjekord ja jaotus üldjoontes pole muutunud. Kogu raamat koosneb 3 osast, millest esimene käsitleb valdust ja kinnistusraamatut, teine omandit, kolmas piiratud asjaõigusi. Sisult kõige lühem on esimene, kõige pikem teine osa, koosnev 208 §-st.

I o s a. **Valdus ja kinnistusraamat.**

1. Eelnõu nimetab asja valdajaks seda, kellel on tegelik võim asja üle (1. ptk., 1. jagu, § 850), kusjuures asja all mõeldakse kehalist asja, mitte ka kehatut asja, nagu seda teeb BES (art. 624). Ainult servituudiõiguse tegelikku kasutamist loetakse üheväärseks asja valdusega. Nii on valduse mõiste saanud märksa arusaadavamaks ja selgemaks. Uudsust sisaldab § 852: „Kui keegi valdab võõrast asja kasutamise-, pandi-, rendi-, üüri-, hoiu- või muu sarnase vahekorra alusel, mille tõttu temal on asja omaniku vastu õigus või kohus asja ajutiseks valdamiseks, siis on nad mõlemad valdajad. Sel juhul loetakse omanikku kaudseks valdajaks, teist isikut aga otseseks valdajaks.“ Ka valduse omandamine ja kasustamine on vabanenud senisest skolastikast. Valduse omandamiseks on vajaline, et omandaja tegeliku võimu alla läheb asi ise või abinõud, mis võimaldavad asja üle tegeliku võimu. Kas keegi on saanud asja üle tegeliku võimu, seda tuleb otsustada olude kohaselt (§ 855). Sama kehtib ka valduse lõppemise kohta. Valduse kui tegeliku fakti seisukohalt pakub huvi BES-le tundmatu põhimõte: „valdus läheb üle pärijatele“ (§ 858). Valduse kaitset (§§ 860—869) tervitataval viisil on püütud teha kiiremaks ja tõhusamaks, eriti enesekaitse abil. „Kui omavoli (lubamata omavoliks loeb eelnõu asja valduse rikkumist valdaja nõusolekuta või valduse võt-

mist valdajalt) on teostunud vägivallaga või salaja, võib ta (s. t. valdaja) kinnisasja kohe tagasi vallutada omavolitarvitaja kõrvaldamisega ning vallasasja ära võtta värskest teolt tabatud või vahenditult jälgitud omavolitarvitajalt, peab aga seejuures hoiduma oludega õigustamata jõu tarvitamisest“ (§ 862). Valduse rikkumise kõrvaldamist või valduse ennistamist võib kaudne valdaja nõuda ka otsesele valdajale (§ 868 l. I, II). BES-le tuntud õiguste valduse ennistamise hagi ja *exceptio spoliū*d (art. 693 ja 696) pole eelnõu võtnud omaks, nagu ta ei tunne ka iidset (unvordenklich) valdust (BES art. 700—706).

Igast vallasasja valdajast oletatakse, et ta on selle asja omanik, kuni vastupidist ei ole tõestatud. Samuti oletatakse igast varemast valdajast, et ta oma valduse ajal on olnud selle asja omanik (§ 870). Kui keegi valdab vallasasja, ilma et ta tahaks olla selle omanik, siis võib ta kasustada selle isiku omandusõiguse oletust, kelle käest ta heas usus on valduse vastu võtnud. Kui keegi valdab vallasasja, taotelles enesele mingit piiratud asjaõigust või isiklikku õigust, siis oletatakse selle õiguse olemasolu (§ 871). Kes on vallasasja valduse omandanud pahas usus, sellelt võib end valdaja asja igal ajal tagasi nõuda. See võimalus langeb ära, kui end valdaja ka ise on valduse omandanud pahas usus (§ 874). Varastatud, kadunud või muul viisil ilma valdaja tahteta tema käest läinud vallasasja võib viie aasta jooksul tagasi nõuda igalt heausklikult valdajalt. On säärane vallasasi ostetud sama liiki asjade kauplusest, siis võib esimeselt ja järgnevatelt heausklikkudelt vastuvõtjatelt seda asja tagasi nõuda vastuvõtja poolt makstud hinna või, kui asi on saadud vastutasuta, turuhinna tasumisega. Raha ja ettenäitelisi pabereid, samuti avalikul enampakkumisel müüdüd asja ei või heausklikult vastuvõtjalt tagasi nõuda ka siis, kui nad on valdajalt käest läinud ilma tema tahteta (§ 873).

2. Erinemist senisest seadustikust ja lähenemist Lääne-Euroopa uuematele tsiviilkoodeksitele tähendab I osa 1. peatükk, mis käsitleb kinnistusraamatut (§§ 876—898). See peatükk jaguneb kolme jakku: 1) üldeeskirjad, 2) sissekannete liigid ja 3) sissekannete tegemine, muutmine ja kustutamine. Üldeeskirjadest väärrib nimetamist § 879, mis ütleb: „Kui asiõiguse sissekanne on õigustamata, siis ei saa sissekandele toetuda see kolmas isik, kes seda puudulikkust teadis

või raske hooletuse tõttu teadma pidi“ (§ 879; nähtavasti on mõeldud: raske hooletuse tagajärjel ei teadnud). Kinnisühikute ühendamiseks üheks ühikuks, samuti nende ühikute lahutamiseks mitmeks ühikuks eelnõu järgi on vajalik mitte ainult omanikkude soov, vaid ka kõigi kinnistusraamatust nähtavate õigustatud isikute nõusolek (§ 882). Sissekannete järjekorra muutmine hiljemini on lubatud, ja omanik võib kinnisasja koormamisel jätta enesele eelõiguse lasta mõnd teist ulatuselt kindlaksmääratud õigust sisse kanda selle koormava õiguse ette (§§ 885, 886). Võrdlemisi avaraks näib olevat tehtud eelmärkmete sissekandmine kinnistusraamatutesse kinnisasjale asjaõiguse saamise või lõpetamise või selle õiguse sisu või järjekorra muutmise taotluse kindlustamiseks (§§ 890, 893). Mis puutub vormisse, siis tehakse sissekanded kinnisasja omaniku notariaalselt tõestatud avalduse alusel. Avaldust ei ole vaja, kui omandaja toetub seaduse otsesele eeskirjale, seadusjõusse astunud kohtuotsusele või mõne muu, seadusega õigustatud asutise otsusele (§ 892, lõige 1 ja 4). Tähtsa muudatuse toob § 898, püstitades normi, et kinnistusraamatusse kantud asjaõigus võõra kinnisasja peale ei kustu selle tõttu, et kinnisasja omanik selle õiguse omandab või selle õiguse omaja omandab kinnisasja peale omandiõiguse.

II osa. Omand.

1. Omandile pühendatud kolmest peatükist esimene (§§ 899—922) sisaldab üldeeskirju, teine (§§ 923—950) käsitleb vallasomandit, selle esemeid ja tekkimist, kolmas (§§ 951—1006) kinnisomandi esemeid, tekkimist ja lõppemist, samuti ka kinnisomandi ulatust ja kitsendusi.

1. peatükk, andnud omandi mõiste (§ 899), käsitleb lähemalt ka kaasomandit (§§ 900—910). BES senisesse režiimi toob täienduse § 905: „Kaasomanikud võivad asja valitsemist ning kasutamist korraldada kokkuleppega või kaasomanikkude enamuse otsusega, kui sellel on ka murdosade enamus. Tähendatud enamus võib ka otsustada suurema tulu saamiseks vajalikkude toimingute ettevõtmist, nagu maa-parandust, ehitiste põhiremonte, kui ka asja omadustele vastavat valitsemise ning kasutamise alalist korda. Üksiku kaasomaniku õigust tema võrdosale vastava tulu peale ei või tema nõusolekuta vähendada.“ Omandihagi (§§ 911—922) ei

erine BES normeringust, välja arvatud mõned üksikasjad. Nii annab § 920, lõigend 2 ja 3, kostjale õiguse nõuda tasu ka nende kulude eest, mis teinud eelmine valdaja, kelle järglaseks ta on, ja muul määral, nagu seda oleks võinud nõuda eelmine valdaja. Kui tuleb välja anda põllumajanduslik kinnisasi, peab nõudja tasuma kulu, mis valdaja (seega iga valdaja!) on teinud veel eraldamata vilja peale, kuivõrra see kulu vastab korrapärasele majapidamisele ega ületa vilja väärtust (vrd. BES art. 579, 580). Okupeerimise, leiu, peitvara, ümbertöötamise ja segamise, vilja üleandmise režiim (§§ 924—940) ei paku BES-ga võrreldes olulisi muudatusi. Igamise normeringus tuleb ilmsiks juba eespool tähendatud tugev tendents heauskliku valdaja soodustamisele. Kes vallasasja oma asjana heas usus katkestamatult ja vaidlematult valdab otsese valdajana viie aasta jooksul, saab igamise tõttu asja omanikuks. On seesugune valdus omandatud *justus titulus*'e alusel, väheneb igamise aeg ühe aastani. Igamise peatumise ja katkestamise juhtumeid püüab eelnõu, kokkukõlas välismaa uuemate seadustikkudega, võimalust mööda piirata.

Igamine peatub ainult kolmel juhtumil: 1) protsessivõimetu isiku vastunõude aegumistähtaja viimase 6 kuu jooksul, kui selle aja vältel tal ühekski hetkeks polnud seaduslikku esindajat, 2) pärandustombu või pärijate vastu 6 kuu jooksul, arvates pärandaja surmast, ja 3) kaitseväeteenistuses olevate isikute vastu sõja kestel (§ 945). Igamine katkeb ainult kahel põhjusel: valduse kaotamisega (§ 946) ja omandinõude esitamisega (§ 947). Kehtivas õiguses vaidlusi tekitavaid probleeme lahendab § 949: „Vallasvara ülemineemisega uuele omanikule leiu, ümbertöötamise, ümberkujundamise, segamise, ühendamise, üleandmise või igamise teel kustuvad ka kolmandate isikute õigused sama asja peale, kui need õigused on tekkinud enne omanduse ülemineku põhjustunud olude algust.“ Kahju kannatanud kolmas isik võib nõuda tasu õigustamata rikastamise eeskirjade järgi uuelts omanikult aasta jooksul, arvates ülemineku ajast. Seda õigust ei ole omanduse üleminekul igamise teel (§ 949). Nii on igamine tehtud vaieldamatult originaalseks omandiõiguse omandamise kujudks.

2. Kinnisomandit käsitlevas peatükis (ptk. 3) äratavad tähelepanu §§ 955, 957 ja 958 kinnisomandi tekkimise kohta.

Esimene neist lubab okupeerimise teel kinnisasja omandada ainult riigil. Teine teeb õigustamata sissekandmise kinnistusraamatusse erilise, 10-aastase, igamise aluseks heausklikule valdajale, kuna kolmas toob uue, 30-aastase igamise selle kasuks, kes valdab 30 aastat vahetpidamatult ja vaidluseta maatükki, mis ei ole kantud kinnistusraamatusse või mille omanik ei ole kinnistusraamatust nähtav või oli selle valduse alguses surnud või surnuks tunnistatud. Kinnisomandi lõppemise (§ 959), ulatuse, kitsenduse ja naaberõiguste (2. jagu, §§ 960—985) kohta käivates normides leiame erinevusi vähe. Üleehitise eest rendi saamise õigus on eelistatud kõigile teistele ülesehitataval kinnisasjal lasuvatele õigustele, ka varematele, ega vaja kinnistusraamatutesse kandmist (§ 982). Teede ja muude liiklemisvahendite alal on sisse toodud praktiliselt seisukohalt väga tähtis põhimõte: kinnisomanik, kellel puudub kinnisasja korrapäraseks ja otstarbekohaseks kasustamiseks vajalik ühendus üksikute kinnisasja osadega või avaliku teega oma kinnisasja kaudu, võib seda nõuda naabritelt. Kinnisomanik on kohustatud kannatama jalgteede ning talviste teede kasustamist üle oma kinnisasja kohaliku kumbe kohaselt, samuti on ta teatavates tingimustes ja kahju täieliku ning ettemakstava tasu eest kohustatud lubama oma kinnisasjast läbi viia gaasi-, elektrijõu-, telefoni-, telegraafi- ja muid sarnaseid juhtmeid (§§ 986, 987): Veeõigus (§§ 988—1003), kaasa arvatud kalapüük, ei erine kehtivast õigusest, samuti ka jahiõigus (§ 1005).

III osa. Piiratud asjaõigused.

1. 4. raamatu 3. ja viimane osa koosneb viiest peatükist: servituudid (§§ 1007—1085), reaalkoormised (§§ 1086—1102), pärandatavad kasustamisõigused (§§ 1103—1122), ostueesõigus (§§ 1123—1142) ja pandiõigus (§§ 1143—1259). Realservituudi režiimis on parandusi tehtud ainult üksikasjades. Nii annab § 1020 teeniva kinnisasja omanikule õiguse omal kulul nõuda, et servituudi senist teostamisviisi muudetak, kui servituudi majanduslikku otstarvet võib saavutada ka muutmise korral ja kui senine viis on omaniku huvidele tunduvalt kahjulikum.

Isiklikkudest servituutidest õige üksikasjalise käsitluse osaliseks on saanud kasustusvaldus, mis võtab enda alla

võrdlemisi suure arvu §§-e, nimelt 1038—1080. Kasustusvalduse tekkimiseks vallasasjale on vajaline asja üleandmine omanikult saajale ning kokkulepe mõlema vahel, et asja kasustusvaldus saajale kuulub (§ 1039). Kasustusvalduse tekkimine teatavale õigusele teostub eeskirjade järgi, mis kehtivad vastava õiguse üleandmise kohta (§ 1041). Asjade koon-dise juures on vajaline kasustusvalduse tekkimine igale üksikule esemele (§ 1042). Kohustatud isik võib nõuda kasustusvalduse lõpetamist, kui see on õigustatud isiku kasuks kaotanud igasuguse huvi (§ 1046, lõigend 2). Hävinud eseme jaluleseadmisega on ka kasustusvaldus uuesti jalule seatud. Antakse hävinud asja eest aseaine, nagu sundvõõrandamisel või tulekindlustusel, siis kestab kasustusvaldus aseainel edasi (§ 1048, lõigend 2 ja 3). Kasustusvaldajal on õigus asja vallata (§ 1052, lõigend 1). Loomulik vili kuulub kasustusvaldajale, kui see ta õigustuse kestel on saanud küpseks või valmis, mitte enam *perceptio*'ga, nagu BES-s (§ 1053; vrd. BES art. 752). Kasustusvalduse teostamise edasiandmine, mis Eestija Liivimaal võimalik ainult omaniku sõnaselgel loal, tehakse viimasest sõltumatuks, nagu Kuramaa õiguses (§ 1054; vrd. BES art. 1217). Täiesti uue põhimõtte püstitab § 1056, andes kasustusvaldajale, kelle õigusi rikutakse, *quasi*-omandi hagi. Lahkuminevalt BES-st peab eelnõu tarvilikuks lähemalt reguleerida kaasomandi mõttelise osa kasustusvaldust, andes kasustusvaldajale kõik need õigused, mis kuuluvad kaasomandis oleva asja valitsemise ja kasustamise suhtes kaasomanikule, ja määrates, et kaasomandi lõpetamise nõue võib teostuda ainult kaasomaniku ja kasustusvaldaja ühisel tahtel. Vastupidiselt BES-le, mis lubab võlakohustuse kasustusvaldajale võla sissenõudmist oma vaba suva järgi (art. 1245), teeb eelnõu sissenõudmise sõltuvaks võlausaldaja ja kasustusvaldaja ühisest tahteavaldusest ja nõuab võlgniku ülesütlemise kehtivuseks ülesütlemise tegemist mõlemale (§ 1067). Tagasimakstud kapital allub kasustusvaldusele.

Kuna kasustusvalduse eseme korrashoid ja esemel lasuvad koormised sisult ei paku uut, läheb kindlustuse normeer-ing lahku senisest. Nimelt on omanikul õigus nõuda kasustusvaldajalt kindlustust, kui kasustusvaldaja oma talitusviisiga ähvardab ta õigusi tähtsal määral (§ 1078, lõigend 1). Seni võis ta seda teha ainult siis, kui vastav õigus oli reserveeritud kasustusvalduse loomisel (BES art. 1239). Kindlus-

tuse mitteandmisel võib omanik nõuda kasustusvalduse teostamise üleandmist hooldajale (§ 1080, lõigend 1).

2. Uue iseloomu on saanud õigus kasustada teatavat hoonet elamuks, mis BES-s esineb omaette servituudiliigina (art. 1247—1250), eelnõus aga tehtud „isikliku kasustusõiguse“ alaliigiks. Seda, Saksa ja Šveitsi õigusest laenatud reaal- ja personaalservituudi liitkuju defineerib eelnõu kui kinnisasja koormamist nii, et see, kelle kasuks koormamine seatud, võib kinnisasja teatavates suhetes kasustada või kinnisasja suhtes teostada teatavat õigust, mis oma sisult vastab mõnele reaal-servituudile (§ 1081). Subsidiiaarselt tulevad isikliku kasustusõiguse kohta vastavalt rakendamisele eeskirjad realservituutide kohta (§ 1085, lõigend 1). Realkoormiste (2. ptk., §§ 1086—1102) lõpetamist väljaostu teel võib nõuda niihästi õigustatud kui ka kohustatud isik. Kui õigustatud isik on teadmata, võib väljakutse korras nõuda realkoormise kustutamist samadel eeldustel ja korras, nagu hüpotekaar-võlausaldaja õiguse kustutamist (§ 1096, lõigend 1). Vastutust realkoormistest tekkivate üksikute kohustuste täitmise eest on sisult kõvendatud, kuid ühtlasi piiratud ajas. Nimelt vastutab omanik mitte enam isiklikult, nagu seni (BES art. 1305), vaid koormatud kinnisasjaga. Alles 3 aasta möödumisel, arvates sissenõude õiguse tekkimisest, muutub iga üksik kohustus omaniku isiklikuks võlaks, mille eest kinnisasi enam ei vastuta. Ka võlguolevate kohustuste eest vastutuse kord allub tunduvaile muudatusile. Järgnev omanik peab tasuma ainult need eelkäija võlguolevad kohustused, mis pole muutunud viimase isiklikuks võlaks (§ 1101, lõigend 1 ja 2). Seni vastutas võlguolevate kohustuste eest krunt piiramata ulatuses (BES art. 1306).

Põlise rendiõiguse (3. ptk., 1. jagu, §§ 1103—1114) kohta tuleb tähendada, et see eelnõus esineb mitte enam realkoormiste alaliigina, nagu BES-s (vt. art. 1323), vaid pigemini *dominium utile* kujuna, mille eest seadmisel, peale iga-aastase maksu, võib võtta ka ühekordset tasu (§ 1103). Põline rendiõigus kinnisasja peale loetakse iseseisvaks kinnisasjaks, hooned ja muud seadeldised, mis koormatud kinnisasjaga kestvalt seotud, põlise rendiõiguse päraldiseks, kui nad on püstitatud või seatud põlise rendiõiguse alusel (§ 1104). Vastavalt sellele põlise rendiõiguse sisu ja ulatuse, samuti sellest tekkivate nõuete suhtes tulevad rakendamisele eeskirjad

kinnisomandi kohta (§ 1107, lõigend 1). Omanikult luba küsimata võib põline rentnik oma põlist rendiõigust koormata servituutidega, reaalkoormistega, ostu-eesõigusega ning pandiõigusega, samuti seada servituute ja reaalkoormisi oma põlise rendiõiguse kasuks (§ 1109; vrd. BES art. 1329).

Iseseisva instituudina esineb jälle hoonestamisõigus (*superficies*), peamiselt nähtavasti *ex-Vene* seadusandluse alusel (§§ 1115—1122). Hoonestamisõigust võib seada ainult tähtajaks, mitte alla 36 ja mitte üle 99 aasta (§ 1119). Omaniku nõudel lõpeb hoonestamisõigus, kui ettenähtud tähtaja jooksul hoonestaja ei ole püstitanud nõutavaid ehitisi.

Ostueesõigus eelnõu järgi (§§ 1123—1142) kujutab enesest õieti mitme BES-s lahus esineva kuju ühtesulatamise tulemuse: lähemõigus (*Näherrecht*), selle alaliigid, sugulaste väljaostuõigus (*Erblisung*) ja naabriõigus (*Nachbarrecht*) ning eesostuõigus (*Vorkauf*), esimese elemendi tunduva prevalentisiga. Seetõttu kirju pilt, mida näeme kehtivas õiguses, on võtnud palju ühtlasema ning ülevaatlikuma ilme. Ostueesõiguse tähtajad mitte ainult pole ühtlustatud, vaid ka lühendatud. Eelnõu järgi selle õiguse teostamine on lubatud ainult kahe kuu jooksul, arvates müügilepingu ära kirja saamise päevast, või kui ära kirja pole saadetud, ühe aasta jooksul, arvates ostu-müügilepingu kinnistusraamatusse sissekandmise päevast. Edasi on ostueesõiguse kasustamine tehtud vähem sõltuvaks müüja ja ostja tahtest kui kehtivas õiguses. Ostueesõiguse suhtes pole kehtivuseta mitte ainult võõrandamise tühistamine pärast ostu eesõiguse avaldamise saamist (BES art. 1643), vaid ka iga kokkulepe, millega ostu-müügilepingu kehtivus on tehtud olenevaks ostueesõiguse mitteteostamisest või müüjale on jäetud tagasiastumise õigus ostueesõiguse teostamise puhuks (§ 1134, lõigend 1).

Pandiõigusse puutuvad §§-d, võttes endi alla 4. raamatu 5. peatüki, jagunevad kahte jakku: vallas- ja kinnispant. Esimene omakorda sisaldab kolm jaotust, nimelt õiguste pantimine ja kinnipidamise õigus. 2. jao 1. jaotises käsitletakse hüpoteeki, 2. jaotises kinnisvõlga. Nagu juba sisukorrast näha, sisaldab pandiõigus eelnõu järgi tunduval erinevusi kehtiva õigusega võrreldes, mis tõsiasi veelgi kinnitab lähem vaatlus. Ruumipuudusel võime siinkohal ära märkida vaid tähtsamaid muudatusi. Esimene oluline muudatus puudutab

kinnipidamise õiguse juriidilist loomust. Selle õiguse vastendid BES-s on peetamisõigus (art. 3381—3386) ja pandikspidamise õigus (art. 3387—3404). BES näeb mõlemas mitte niivõrra omaette õigust, kui omaabi ekstrajustiitsvalest (vt. art. 3380), mistõttu ta neid käsitleb ka ühenduses nõudluste teostamise ja kindlustamise vahendite hulgas. Eelnõus kinnipidamise õigus seevastu esineb juba asjaõigusena, *jura in re*'na võõras asjas.

Teiseks on eelnõusse võetud veel seni hoopis tundmata, välismaal levinud ja kasulikuks osutunud, kuid tihtipeale kaheteraliseks osutunud kinnisvõla instituut. Igatahes saksa õiguses, kus see instituut kõigepealt kehtivusele pääses, on seisukoht muutumas, ja praegune tendents näib kalduvat enam kinnisasjade, eriti põllumajanduslike kruntide kommertsialiseerimise piiramisele, kui laiendamisele. Nõudluste pandiõigus, mida BES käsitleb mööda minnes ja misseetõttu osutub mitmeti puudulikuks, eelnõu redaktsioonis annab juba vastused enam-vähem kõigile sagedamini üleskerkivatele küsimustele. Kui siia juurde lisada veel järjekindel vahetegemine käsipandi ja hüpoteegi vahel, mis BES-s, vaatamata 1889. a. reformile, eriti redaktsiooni mõttes, veel soovida jätab, siis saame kujutluse vahemaa ulatusest praeguse ja tulevase pandiõiguse vahel.

Käsipandi kohta olgu märgitud järgmist. Edasipanditamine, mille suhtes BES kreditorile põhimõtteliselt jätab vabaduse (art. 1489), eelnõu järgi vajab tingimatult panditaja nõusolekut (§ 1147). Panditaja võib panditatud vallasasja järelpanditada, s. t. kirjalikult teha võlausaldajale ülesandeks üle anda panditatud asja valdus järgnevale võlausaldajale siis, kui ta oma võlanõue on rahuldatud. Käsipant lõpeb, peale tavaliste põhjuste, juhul, kui võlausaldaja panditatud asja enam ei valda ning ka kolmandalt valdajalt ei saa asja tagasi nõuda. Käsipandil ei ole jõudu, kui panditatud asi on võlausaldaja nõusolekul panditaja valduses (§ 1152). Ühele ja samale asjale võib seada mitu käsipanti eelistusjärjekorras seadmise aja järgi (§ 1179). Seejuures nähtavasti on mõeldud juhtumit, kus panditatud asi on võlausaldaja käes, eeldusel või juhul, kui asi on kolmanda isiku valduses, väljaandmine võib järgneda ainult omanikule ja võlausaldajale ühiselt (vt. Saksa BGB § 1206). Kui võlausaldaja kindlustus on hädaohus selle tõttu, et teda ähvardab panditatud

asja hävimine või asja väärtuse tunduv alanemine, võib võlausaldaja lasta asja avalikule müügile, väärtuse vähenemise juhul määrata tähtaja lisakindlustuse esitamiseks (§ 1156). Kuid panditaja võib nõuda asja tagasiandmist, esitades muu küllaldase asjaõigusliku kindlustuse (§ 1157). Rikub võlausaldaja tähtsal määral panditaja õigusi, siis võib panditaja nõuda asja andmist kohtu deposiiti (§ 1158). Kui panditaja ei ole ühtlasi ka võlgnik, läheb võlakohustus temale üle, kuiõrra ta on võlausaldaja rahuldanud. Sel juhul tulevad vastavalt rakendamisele eeskirjad käendaja kohta (§ 1163, lõigend 3). Lepe panditatud asja müügi keelu kohta ja nn. *lex commissoria* on tühised (§ 1164, lõigend 2). Võlausaldaja peab panditajat müügist hoiatama, mis kohustus nähtavasti ei luba vastupidist kokkulepet ja langeb ära vaid siis, kui ta on seotud tähtsate raskustega. Müük ei või teostuda üldreeglinna enne 1 kuud (§ 1166). Panditatud asja võib müüa ainult selle tingimusega, et ostja tasub ostuhinna kohe sularahas ning et ta oma õigused kaotab, kui ta seda ei tee. Kui müük on toimunud ilma eeltähendatud tingimusteta, tuleb eeldada, nagu oleks võlausaldaja ostuhinna kätte saanud, kuna ta õigused ostja vastu jäävad alale. Sama kehtib, kui ostuhinna tasumine ei järgnenud kohe (§ 1170). Käsipandi peetamine teiste nõudmiste eest (BES art. 1487) on eelnõust välja jäetud.

Võlakohustuste panditamine (§§ 1181—1193) vajab kirjalikku lepingut ja kui vastav võladokument olemas, selle üleandmist, peale selle muidugi ka võlausaldaja teadaannet võlgnikule panditamisest (§ 1183, lõigend 1). Võlgnik võib panditatud võlakohustust täita ainult ühiselt võlausaldajale ja pandivõtjale (§ 1189). Vekslite, pealiskirjaga üleantavate või ettenäiteliste paberite järgi on üksnes pandivõtja õigustatud sisse nõudma (§ 1193). Panditatud aktsiaid esindab peakoosolekul aktsionär, mitte pandivõtja, kui pole kokku lepitud teisiti (§ 1192, lõigend 3).

Kinnipidamise õiguse (§§ 1194—1199) juhtumeid püüab eelnõu piirata võlasuhtega, kus valitseb loomulik suhe võlausaldaja seaduslikus valduses oleva vallasasja või pealiskirjaga üleantavate väärtpaberite ning kinnipeetava eseme vahel (§ 1194, lõigend 1). Rahaliselt mittehinnatavad esemed ei kuulu kinnipidamisele (§ 1195, lõigend 1). Võlgniku maksuõuetuse puhul on võlausaldajal kinnipidamise õigus ka siis,

kui võlakohustus ei ole veel sissenõutav (§ 1196, lõigend 1). Subsidiaarselt tulevad rakendamisele käsipandi kohta käivad sätted.

Hüpoteegi kohta käiv eeljaotis (§§ 1291—1243) on rajatud peaasjalikult laenudele saksa ja šveitsi õigusest, mille tagajärjel ka hüpoteegi kord eelnõu järgi pakub rea erinevusi ja uudsusi. Pärast sissekande tegemist kinnistusraamatusse antakse vastupidise kokkuleppe puudumisel võlausaldajale dokument, mida nimetame välismaa eeskujul pantkirjaks (§ 1205). Võlausaldaja valduses oleva pantkirja kohta eeldatakse, et võlausaldaja on saanud selle omanikult (§ 1206, lõigend I). Kui võlakohustus, mille kindlustuseks hüpoteek seatud, ei teki, siis kuulub hüpoteek kinnisasja omanikule — BES-le tundmata „omaniku hüpoteek“. Samuti omandab hüpoteegi omanik võlakohustuse lõppedes (§ 1209, lõigend 1 ja 2) ja juhtumil, kui võlausaldaja hüpoteegist loobub (§ 1210, lõigend 1). Palju tähelepanelikum kui BES on eelnõu hüpoteegiga koormatud asja väärtuse vähendamise juhtumeile, püüdes kreditori õigusi võimalikult paremini kaitseda ja kahju ära hoida. Kui viivituses on hädaoht, võib võlausaldaja ka ilma kohtu loata kinnisasja suhtes ette võtta otstarbekohaseid toiminguid, mille kulude tasumiseks tal on kinnisasja peale seaduslik pandiõigus, eelistatud igale sissekantud koormisele (§ 1215). Ähvardab koormatud kinnisasja väärtuse vähenemine või on see juba aset leidnud, siis võib võlausaldaja nõuda lisakindlustust resp. võla osalist tasumist (§§ 1216, 1217). Hüpoteekide järjekorras lubab eelnõu nn. tühje kohti, s. t. omanik võib seada kaugema hüpoteegi ka siis, kui puuduvad lähemad (§ 1219). Ühe hüpoteegi kustumisega teised järjekorras ei nihku edasi; kustutatud hüpoteegi asemele võib seada uut ja sõlmida kokkuleppeid hüpoteekide ümberpaigutamise kohta (§ 1220).

Hüpoteek ulatub ka rendi- või üüriraha nõuetele, alates hüpoteegi järgi sissenõudmisest või võlgniku maksujõuetuks tunnustamisest kuni kinnisasja müügini, samuti ka nõudele kindlustaja vastu (§§ 1223—1224). Võlakohustuse ülesütlemine vajab hüpoteegi suhtes kehtimiseks võlausaldaja avaldust kinnisasja omanikule, kes on õigustatud võlausaldajat rahuldama. Viimasel korral läheb võlakohustus temale üle (muidugi siis, kui ta rahuldaja pole olnud isiklik võlgnik, §§ 1229—1231). Samuti läheb hüpoteek üle isiklikule võlgni-

kule, kui see on õigustatud tasu nõudma kinnisasja omanikult ja selle tasu nõude ulatuses (§ 1234, lõigend 1).

Eelnõu käsitleb eraldi ka hüpoteegiga koormatud kinnisasja jagamist resp. ühendamist (§§ 1238—1240) ning ühishüpoteeki, mõistes viimase all ühe hüpoteegi seadmist mitmele ühe ja sama võlakohustuse eest vastutavale kinnisasjale (§§ 1241—1243). Võlakohustuse jagamisel võib iga osa juures seada osahüpoteegid ning osapantkirjad, milleks kui ka osahüpoteekide kohtade muutmiseks ei ole vajaline kinnisasja omaniku nõusolek (§ 1238). Koormatud kinnisasja jagamisel tuleb iga osa koormata osahüpoteekidega ja osapantkirjadega võrdeliselt osade väärtusega. Kui eraldatava osa väärtus on alla $\frac{1}{20}$ hüpoteekaarvõlakohustusest, ei või hüpoteekaarvõlausaldaja vaielda vastu selle osa täielikule vabastamisele hüpoteekaarvastutusest ega nõuda hüpoteekaarvõlakohustuse rahuldamist (§ 1239, lõigend 1 ja 3). Kuigi ühishüpoteegi puhul iga kinnisasi üldreeglina vastutab kogu võlakohustuse eest, kusjuures iga ühishüpoteegi kohta antakse välja ainult üks pantkiri (§ 1241), võib võlausaldaja võlakohustuse summat jagada kinnisasjade vahel (§ 1242), iga kinnisasja omanik võib nõuda, et ühishüpoteek tema kinnisasjal piirduks summaga võrdeliselt tema kinnisasja väärtusega (§ 1243, lõigend 2).

Kinnisvõlga määritleb eelnõu kui kinnisasja koormamisel viisil, et sellele, kelle kasuks koormis tehtud, tuleb kinnisasjast maksta teatav rahasumma ilma isikliku võlakohustuse ja võlgniku isikliku vastutuse eeldamiseta (§ 1244). Säärast võlga, mille jaoks subsidiaarselt kehtivad eeskirjad hüpoteegi kohta; ei või siduda vastutusega ega tingimusega; kinnisvõla seadmise aluseks olnud võlakohustus loetakse kinnisvõla seadmise kustunuks (§§ 1245, 1246). Kinnisvõlg seatakse sissekandmisega kinnistusraamatusse ja kinnisvõlakirja väljaandmisega, mille järgi kreditoriks võib olla kas kindel isik või ettenäitaja. Säärast võlakirja võib välja anda ka omaniku enese nimel (§§ 1247, 1248). Võlgnikuks loetakse kinnisasja igakordset omanikku, kes võõrandamisega vabaneb kinnisvõlast (§ 1251). Kinnisvõla üleandmiseks on vajaline kinnisvõlakirja üleandmine, mille tõttu kinnisvõla nõuet võib kergesti lasta käibesse panditamise ja muu võõrandamise kaudu (§ 1252). Tähtajaga mitteseotud kinnisvõla kapital muutub sissenõutavaks ainult pärast ühe aasta möödumist

ülesütlemise ajast. Üles öelda võib niihästi kinnisasja omanik kui ka võlausaldaja (§ 1253). Kinnisvõla kustutamine kinnistusraamatust võib aset leida alles pärast seda, kui kinnisvõlakiri õigustatud isiku avaldusel kinnistusjaoskonnas pealiskirjaga on tunnistatud tühiseks või jõustunud kohtuotsusega kehtivusetuks (§ 1250). Kinnisvõla asemele võib seada hüpoteegi, samuti hüpoteegi asemele kinnisvõla, kui sel viisil asendatavate koormiste määrad üksteist ei võlata (§ 1258).

Riigikohtu tegelus.

Administratiivosakond.

Kas vigastust, mille tagajärjeks tööjõukaotus alla 50%, saab Pensioniseaduse mõttes raskeks lugeda ja vigastatule peale pensioni veel ühekordset toetust määrata?

Vastus: eitav.

Riigi ja omavalitsuste teenijate ja nende perekondade pensioni seaduse § 29 põhjal võib ühekordset toetust määrata raskete haavade, vigastuste või haiguste puhul. Pensioniseaduse mõttes tuleb aga niisugusel puhul haavade, vigastuste või haiguste raskuse üle otsustada nende puhul tekkiva tööjõu kaotuse ulatuse järgi ning raskeks vigastuseks, haavaks või haiguseks võib lugeda pensioni määramisel üksnes niisugust juhtumit, millele järgneb täielik tööjõu kaotus või vähemalt tööjõu kaotus üle 50%.

(Rkha toim. nr. 179 II — 1935.)

Kas vangistatud isikute puudustkannatavatele perekondadele on kohustatud abi andma kohalik maavalitsus?

Vastus: eitav.

Vangistatud isikute puudustkannatavatele perekondadele on kohustatud abi andma mitte kohalik maavalitsus, vaid vastavad valla-, alevi- või linnaomavalitsused. Viimast seisukohta kinnitab ka Hoolekandeseaduse § 96 teine lõigend, kus on öeldud, et kui vangistatud isikul järele jäävad töövõimetud perekonnaliikmed, kelle eest vangistatu hoolitsenud, on vangistavad ametiasutised kohustatud sellest teatama perekonna elukoha omavalitsusele. Elukoha omavalitsuseks saab lugeda ikkagi valla-, alevi- või linnaomavalitsust, mitte aga maavalitsust, sest elukohta ei määrata maavalitsuse piirkonna järgi.

(Rkha toim. nr. 23 I — 1935.)

Kas võib Pensioniseaduse §§ 9—15 alusel pensioni määrata isikuile, kes teenistusest vabastatud vanaduspiiri kätte jõudmisel?

Vastus: eitav.

Pensioniseaduse § 8 põhjal lüheneb pensioni väljateenimise aeg ja suureneb pensionimäär isikuil, keda „seaduslikus korras“ tõeks tehtud haiguste tõttu teenistusest vabastatakse. See „seaduslik kord“ on kindlaks määratud Pensioniseaduse §§ 46—55, 67—74 ning Pensioniseaduse §§ 9—15 alustel võib pensioni määrata üksnes isikuile, kes on teenistusest vabastatud haiguste tõttu, mis kindlaks tehtud Pensioniseaduse §§ 46—55 ja 67—74 ettenähtud korras. Et ei ole olemas sellekohast seadusnormi, mis õigustaks pensioni määrata isikuile, kes teenistusest vabastatud vanaduspiiri kätte jõudmisel, Pensioniseaduse §§ 9—15 alusel, siis ei saa ka pensioni määrata Pensioniseaduse §§ 9—15 alusel, sest Põhiseaduse § 84 järgi võib pensioni määrata ainult sellekohase seaduse põhjal.

(RkHA toim. nr. 153 II — 1935.)

Kui maad koolijuhatajale ja õpetajatele andmiseks ei jätku alammäärانى, kas siis võib kooliteenijale maad anda üle alammäära?

Vastus: eitav.

Avalikkude algkoolide seaduse § 32 on ette nähtud koolijuhataja, õpetaja ja kooliteenija maade alammäärad. Kuid ei ole § 32 mõtte kohane, et vallaomavalitsus toimetab maade jagamist nõnda, et koolijuhataja saab maad alla seaduses ettenähtud alammäära, kooliteenija aga saab maad kaugelt üle alammäära. Üle seaduses ettenähtud alammäära võib vallaomavalitsus maad kooliteenijale anda üksnes juhul, kui koolijuhataja ja õpetajad on maaga varustatud seaduses ette nähtud normis ja maad jätkub üle alammäära. Ei ulatu aga maad andmiseks koolijuhatajale ja õpetajatele alammäärانى, siis ei või kooliteenijale maad anda üle alammäära.

(RkHA toim. nr. 81 I — 1935.)

Kas pensioni arvestamisel riigiteenija priikorteri hind võib tõusta üle 20% riigiteenija palgast?

Vastus: eitav.

Vabariigi Valitsuse määruse (RT 1934 — 29, art. 262) § 5 nähtub, et riigiteenija korteri hind ei või tõusta üle 20% riigiteenija palgast, mistõttu riigiteenija priikorteri saab hinnata kuni 20% palgast ja see summa tuleb pensioni arvestamisel pensioni saaja tegelikult saadava palga hulka arvata, aga mitte priikorteri hinda, mis ületab 20% riigiteenija palgast.

(RkHA toim. nr. 68 II — 1935.)

M. T.

Vastutav toimetaja: F. Karlson. Väljaandja: Tartu Õigusteadlaste Selts.

O./ü. K. Mattieseni trükikoda, Tartu, 1935.

LAHEMAD KAASTÖÖLISED.

S. Csekey, V. Ditmar, R. Eliaser, E. Erdmann, D. Grimm, K. Gyldenstube, J. Jans, H. Jucum, P. Kann, F. Karlson, A. Luiga, J. Lõo, H. Madisson, N. Maim, A. Piip, P. Poom, M. Pung, K. Saarmann, K. Selter, M. Taevere, O. Tief, I. Tjutrumov, K. Trakmann.

X, XI ja XII Õigusteadlaste Päeva protokollid

(referaadid ja läbirääkimised) üksikmüügil saadaval.

Hind kr. 1 (X Õ.P.pr.) ja **75 senti** (XI ja XII Õ.P.pr.).

Tellida „Õiguse“ talitusest.

Hinna ettesaatmisel kas rahas või postmarkides saadetakse raamat tellijale postikuludeta kätte.

KAASTÖÖLISTELE!

Ajakirja mahutavuse tõstmiseks on nõutav, et juriidilises ajakirjas „Õigus“ avaldamiseks saadetud artiklid oleksid võimalikult kokku surutud. — Trükivigade vältimiseks on tarvilik, et käsikirjad oleksid kirjutatud selgestiloetava kirjaga, parandusteta ja vahelekirjutusteta; eriti soovitatav masinakiri (vähemalt 3 sm laiuse vaba äärega). — Tarvitamist leiavad ainult trükivalmis käsikirjad; korrektuurides on lubatud vaid trükivigade parandus ja äärmisel juhul üksikute sõnade muutmise. — Soovi korral saadetakse autorile esimesest korrektuurist äratõmme, mis viivitamata tuleb tagasi saata. — Toimetuse jätab enesele õiguse käsikirju lühendada. Ühtlase tõstmiseks alluvad kõik käsikirjad keelelisele korrektuurile. — Avaldamata jäänud artiklite käsikirjad saadetakse tagasi ainult vastaval, käsikirjale juurde lisatud soovil. — Autorid võivad saada artikleist äratõmbeid, mis soov tuleb märkida käsikirjale ühes äratõmmete hulga äramärkimisega. Äratõmmete, artiklis kasustatud klišeede ja toimetuse kaudu tehtud tõlgete kulud kannab autor.

Käsikirjad saata aadressil: „Õiguse“ toimetuse, Tartu, Lai tän. 34.

PEA 35, 6
755

1935. a. ilmub juriidiline ajakiri

„ÕIGUS“

kuueteistkümne aastat.

TOIMETUS:

R. Räägo (peatoimetaja), E. Ein, K. Grau, T. Grünthal, J. Kleesment, A.-T. Kliimann, H. Kristal, E. Maddison, A. Palvadre, K. Parts, J. Uluots
A. Mägi (toimetuse sekretär).

Sisuks juriidilised artiklid, kodu- ja välismaa seadusandluse ülevaade, kodu- ja välismaa kohtute tegelus; eriti rõhutatakse Riigikohtu tegeluse käsitlemist.

Lisana annab „Õigus“ Riigikohtu 1933. a. ja 1934. a. otsuseid.

Lähemateks kaastöölisteks on Tartu ülikooli õigusteaduskonna õppejõud, riigikohtunikud, vanemad kohtutegelased jne.

**Aasta jooksul ilmub 10 numbrit.
Numbri suurus ühes lisaga 48—64 lk.**

Tellimishind: **7 krooni** aastas, üksiknumber **75 s.**

On veel saadaval ajakirja kõik eelmised aastakäigud (1920. a. — 1934. a. ühes lisadega) hinnaga kr. 80-50. Üksikaastakäike ühes vastavate lisadega on saadaval hinnaga: 1920. a. — kr. 1.50; 1921. a. — kr. 3; 1922. a. nr. nr. 5—8 — kr. 4; 1923. ja 1924. a. à kr. 4; 1925. — 1928. a. à kr. 4.50; 1929. — 1934. a. à kr. 7.

Toimetus ja talitus: Tartu, Lai tän. 34.

Toimetuse sekretäri kōnetunnid sealsamas iga esmasp., kolmap. ja reede, kell 1/2 11—1/2 12.

Toimetuse sekretäri kodune telef. nr. 14-91.

Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutised.

Ilmus 4. juulil 1935.

Kind 75 senti.